

ARCHEOLOGISCHE EVALUATIE VAN HET BODEMARCHIEF TE SCHILDE- WOMMELGEM AAN HET GROTE SCHIJN

VERSLAG VAN RESULTATEN

ABO Archeologische Rapporten 479

Rapport opgemaakt door: Gabriella Kaszas en Melissa Lamberts

Kontichsesteenweg 38

2630 Aartselaar

juli 2017

Dossiernr. 20850.R.01

Aartselaar

COLOFON

Titel

Archeologische evaluatie van het bodemarchief te Schilde-Wommelgem aan de Grote Schijn

Auteurs

Gabriella Kaszas en Melissa Lamberts

Opdrachtgever

VMM

Projectnummer

- 20850 (intern)
- 2017G108 (Agentschap Onroerend Erfgoed)

Plaats en Datum

Aartselaar, juli 2017

Reeks en nummer

ABO archeologische rapporten 479

ISSN 2406-3940

RAPPORTFICHE

Template

Versies		
<i>Versie</i>	<i>Datum</i>	<i>Status</i>
v0	10/07/2017	Interne draft
v1	10/07/2017	Externe draft / definitieve versie
v2	10/072017	Definitieve versie

Projectteam	
<i>Functie</i>	<i>Naam</i>
Projectleider	Anouk Van der Kelen
Business Unit Manager	Toon Moeskops
Kwaliteitscontrole	Anouk Van der Kelen / Jan Coenaerts
Director	Didier Reyns / Patrick Hambach

INHOUD

DEEL 2	Verslag van Resultaten	7
1	Inleiding (beschrijvend gedeelte)	7
1.1	Thesaurus	7
1.2	Administratieve gegevens	7
1.3	Doel van het onderzoek	8
1.4	Aanleiding van het onderzoek	9
1.5	Afbakening onderzoeksgebied	9
1.6	Onderzoeksstrategie	11
2	Aard van de bedreiging	12
2.1	Huidige situatie	12
2.2	Toekomstige situatie	12
3	Assessmentrapport: landschappelijke analyse	14
3.1	Topografische situering	15
3.2	Bodemkundige situering	19
4	Assessmentrapport: archeologische voorkennis	24
4.1	Inventarissen onroerend erfgoed	24
4.2	Cartografische bronnen	35
4.3	Recente landschapsveranderingen	41
5	Besluit (Verslag van resultaten)	43
5.1	Interpretatie en datering	43
5.2	Inschatting potentieel tot kennisvermeerdering	43
5.3	Samenvatting voor een gespecialiseerd publiek	43
5.4	Samenvatting voor een niet-gespecialiseerd publiek	44
6	Controleboringen	46
6.1	Inleiding	46
6.2	Bespreking van controleboringen	47
6.3	Conclusie	50
7	Kwaliteitscontrole en ondertekening	51
8	Bibliografie	52

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1: Ortholuchtfoto (grootschalige winteropnamen, kleur, 2013-2015) met aanduiding van het terrein (blauw) ,(Geopunt 2017)	9
Figuur 2: GRB met aanduiding van het terrein (blauw). (Bron: Geopunt 2017)	10
Figuur 3: Kadasterplan met aanduiding van het terrein (blauw) . (Bron: CadGIS 2017)	10
Figuur 4: Grondplan: sedimentvang (bron:opdrachtgever 2017).....	13
Figuur 5: Dwarsprofielen van de sedimentvang (bron: opdrachtgever 2017).....	13
Figuur 6: Illustratie : plaats dwarsprofielen (bron:opdrachtgever 2017)	14
Figuur 7: Tabel met geraadpleegde bronnen voor hoofdstuk 3.	14
Figuur 8: Uittreksel van de topografische kaart met aanduiding van het terrein (blauw) (Bron: NGI 2017)	15
Figuur 9: Ortholuchtfoto (grootschalige winteropnamen, kleur, 2013-2015) (boven) met hoogteprofielen van het terrein (blauw). (Bron: Geopunt 2017)	16
Figuur 10: DTM (1m) met aanduiding van het terrein (blauw): overzicht (onder) en detail (boven). (Bron: Geopunt 2017).....	17
Figuur 11: Hillshade (afgeleid van DTM 5m) met aanduiding van het terrein (blauw) .(Bron: Geopunt 2017)	18
Figuur 12: Gedigitaliseerde bodemkaart met aanduiding van het terrein (blauw). (Bron: Geopunt 2017)	19
Figuur 13: Gedigitaliseerde quartairgeologische kaart (1:200.000) met aanduiding van het terrein (blauw) .(Bron: Geopunt 2017)	20
Figuur 14: Quartairgeologische sequentie ter hoogte van het studiegebied: type 1a. (Bron: Geopunt 2017)	20
Figuur 15: Gedigitaliseerde tertiairgeologische kaart (1:50.000) met aanduiding van het terrein (blauw). (Bron: Geopunt 2017)	21
Figuur 16: Bodemerosiekaart op perceelsniveau weergegeven op zwart-wit GRB met aanduiding van het terrein (blauw). (Bron: Geopunt 2017)	22
Figuur 17: Bodemgebruikkaart met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein voor grondverbetering (paars). (Bron: Geopunt 2016).....	23
Figuur 18: Tabel met geraadpleegde bronnen voor hoofdstuk 4.	24
Figuur 19: Overzichtkaart van de informatie uit de inventarissen onroerend erfgoed. (Bron: Geoportaal 2017)	25
Figuur 20: GRB met gekend bouwkundig erfgoed (lichtblauw) en aanduiding van het terrein (blauw) . (Bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2017)	26
Figuur 21: Overzichtstabel bouwkundig erfgoed.....	27
Figuur 22: Hoeve met losse bestanddelen (bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2017).....	27
Figuur 23: Jeneverstokerij Meeus en kapel (bron : Inventaris Onroerend Erfgoed 2017)	28
Figuur 24: GRB met beschermde stads- of dorpsgezichten (oranje) en aanduiding van het terrein (blauw) . (Bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2017)	29
Figuur 25: GRB met landschappelijk erfgoed (groen), historische tuinen/parken (lila) en aanduiding van het terrein (blauw). (Bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2017)	30
Figuur 26: Overzichtstabel landschappelijk erfgoed.....	30
Figuur 27: Vallei van het Schijn met kastelen Schilde, Bleekhof en Vrieselhof (bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2017)	31
Figuur 28: Domeind Wijnegemhof (bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2017).....	31
Figuur 29: Overzichtkaart met CAI-meldingen (groen) binnen een straal van 1km rondom het onderzoeksgebied en aanduiding van het terrein (blauw) . (Bron: CAI 2017)	32

Figuur 30: Overzichtstabel CAI.....	33
Figuur 31: Molen aan de Stokerij (bron: Molenecho's 2017)	34
Figuur 32: Fricxkaart met aanduiding van het terrein (blauw) en vermoedelijke plaats (rood). (Bron: Geopunt 2017)	35
Figuur 33: Ferrariskaart met aanduiding van het terrein (blauw) : overzichtskaart (boven) en detailkaarten (midden: noord; onder: zuid). (Bron: Geopunt 2017)	36
Figuur 34: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het terrein (blauw) . (Bron: Geopunt 2017)	37
Figuur 35: Vandermaelenkaart met aanduiding van het terrein (blauw) . (Bron: Geopunt 2017)	38
Figuur 36: Poppkaart met aanduiding van het terrein (blauw). (Bron: Geopunt 2017)	40
Figuur 37: Ortholuchtfotomozaïek (kleinschalige zomeropnamen, zwart-wit, 1971) met aanduiding van het terrein (blauw) . (Bron: Geopunt 2017)	41
Figuur 38: Ortholuchtfotomozaïek (kleinschalige zomeropnamen, kleur, 1979-1990) met aanduiding van het terrein (blauw) .(Bron: Geopunt 2017)	41
Figuur 39: Ortholuchtfotomozaïek (grootschalige winteropnamen, kleur 2013-2015) met aanduiding van het terrein (blauw). (Bron: Geopunt 2017)	42
Figuur 40: Toestand van het terrein	46
Figuur 41: Studiegebied (blauw) met de locatie van de controleboringen (rood)	47
Figuur 42: Boring 1 en tekening Boring 1.....	47
Figuur 43: Boring 2 et tekening Boring 2	48
Figuur 44: Detail opname van Boring 2.....	49
Figuur 45: Boring 3 en tekening Boring 3.....	49

DEEL 2 VERSLAG VAN RESULTATEN

1 INLEIDING (BESCHRIJVEND GEDEELTE)

1.1 THESAURUS

Bureauonderzoek, Grote Schijn, Wommelgem, vrijgave.

1.2 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcode	Onroerend Erfgoed: 2017
ISSN-nummer	2406-3940
Erkend Archeoloog	ABO nv
Erkenningsnummer	OE/ERK/Archeoloog/2017/00167
Naam + adres onderzoeksgebied	
- straat + nr.:	Hoge Keer zn
- postcode:	2160
- fusiegemeente:	Wommelgem
- land:	België
Lambert72coördinaten (EPSG:31370)	N: 162 793,84m – 212 418,83m Z: 162 755,80m – 212 345,10m O: 162 744,50m – 212 368,25m W: 162 811,12m – 212 405,79m
Kadaster	Openbaar domein (openbare weg)
- Gemeente:	Wommelgem
- Afdeling:	WOMMELGEM
- Sectie:	B
- Percelen:	341/K
Onderzoekstermijn	juli 2017
Thesaurus	Bureauonderzoek, Grote Schijn, Wommelgem, vrijgave.

1.3 DOEL VAN HET ONDERZOEK

Het doel van de archeologienota is nagaan in hoeverre het archeologisch archief dat potentieel aanwezig is op een terrein is bedreigd door een nakende ingreep in de bodem. Het onderzoek heeft drie objectieven. Ten eerste wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van de site. Daarnaast wordt nagegaan welke bewaring we kunnen verwachten van deze archeologische resten. Ten derde wordt nagegaan wat de impact van de geplande ingreep in de bodem zal zijn op deze resten.

De gegevens voor deze analyse worden gehaald uit bestaande en ontsloten landschappelijke, bouwkundige en archeologische inventarissen en kaarten, in combinatie met de plannen geleverd door de opdrachtgever. Op basis van de resultaten van dit onderzoek zal een advies worden geformuleerd voor eventueel archeologisch vervolgonderzoek, *in situ* bewaring of vrijgave van het terrein.

1.4 AANLEIDING VAN HET ONDERZOEK

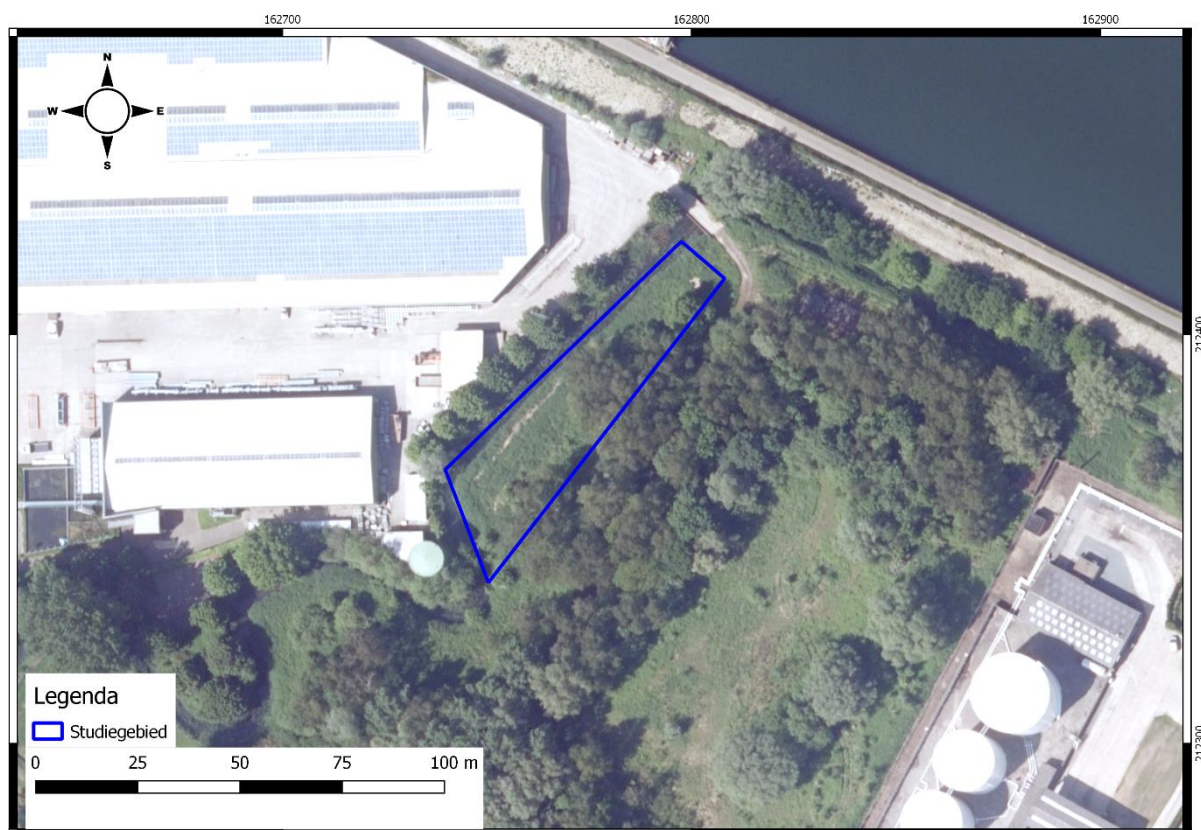
Deze archeologienota kwam tot stand in opdracht van de initiatiefnemer van de geplande aanleg van een sedimentvang langs de Grote Schijn in Wommelgem. Met de realisatie van de sedimentvang wordt een verbetering van de waterkwaliteit en kostenbesparing van de onderhoud van de waterlopen beoogd door het sediment lokaal en opwaards van een verontreinigingsbron te laten bezinken.

De beoogde graafwerken worden beschouwd als een ingreep in de bodem. Doordat de oppervlakte van de percelen waarop deze ingreep betrekking heeft de 3.000m² overschrijdt en de ingreep in de bodem (ca. 1.550m²) de 1.000m² overschrijdt moet er, in het kader van het nieuwe Onroerend Erfgoeddecreet, voorafgaand aan een bouwvergunning een archeologienota worden opgemaakt om het archeologisch potentieel te evalueren (art. 5.4.1. Onroerend Erfgoeddecreet). Gezien het terrein over een openbare domein loopt, is onderzoek met ingreep in de bodem voorlopig niet mogelijk. Verder heeft de opdrachtgever nog geen rechten zijn om deze gronden te betreden. Hierbij wordt bijgevolg een archeologienota opgemaakt op basis van bureauonderzoek.

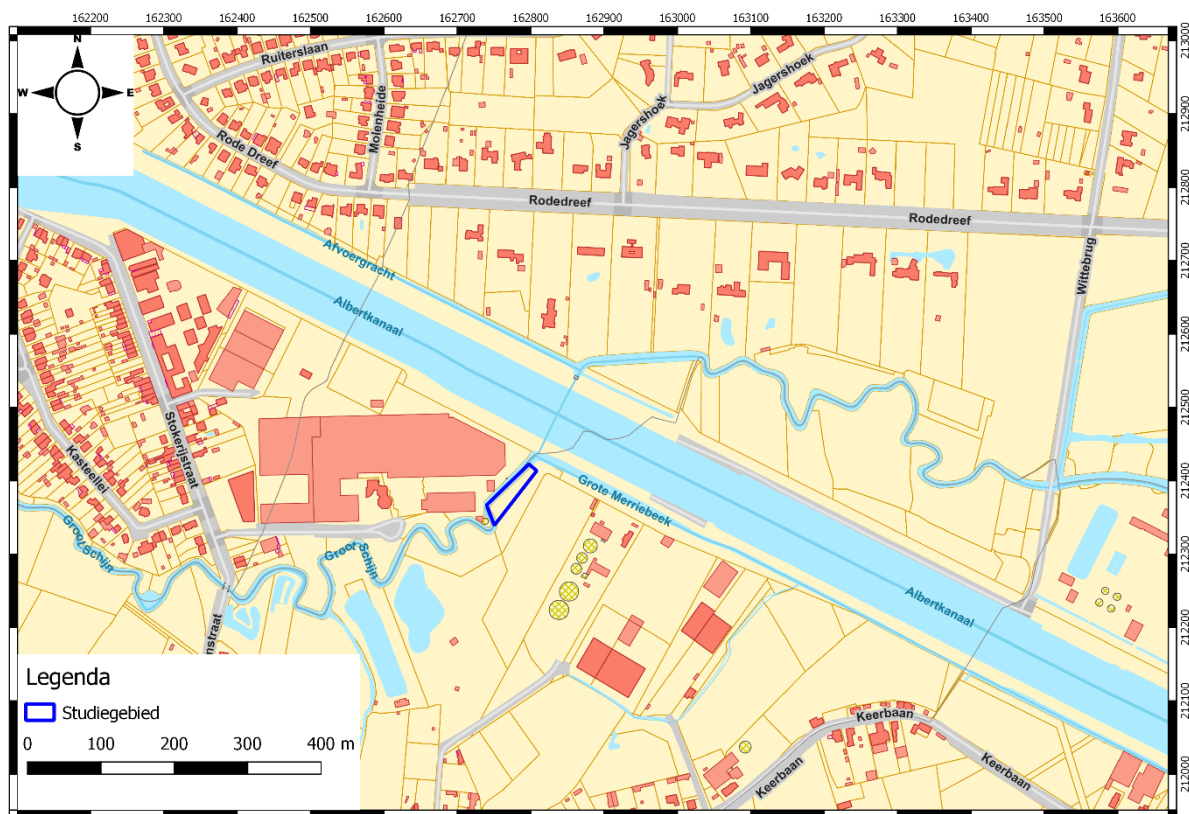
1.5 AFBAKENING ONDERZOEKSGBIED

Het onderzoeksgebied bevindt zich op het grondgebied van de gemeente Wommelgem (provincie Antwerpen), langs de Albertkanaal. Het terrein ligt langs de Jagersdreef en de meest nabijgelegen straat is de Hoge Keer. Het is een groene braakliggende terrein langs de Groot Schijn, binnen een industrieterrein.

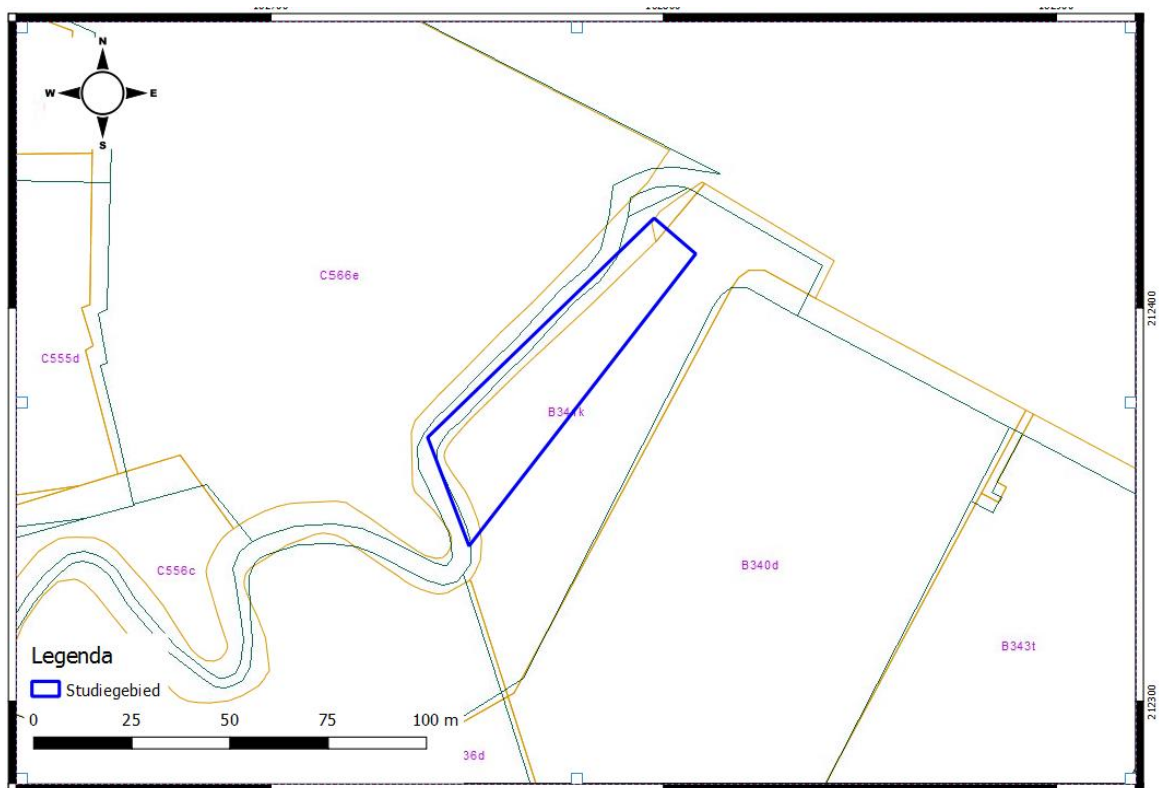
De totale oppervlakte van het onderzoeksgebied bedraagt ca. 1.550m².

Figuur 1: Ortholuchtfoto (grootschalige winteropnamen, kleur, 2013-2015) met aanduiding van het terrein (blauw) ,(Geopunt 2017)

Figuur 2: GRB met aanduiding van het terrein (blauw). (Bron: Geopunt 2017)

Figuur 3: Kadasterplan met aanduiding van het terrein (blauw) . (Bron: CadGIS 2017)

1.6 ONDERZOEKSSTRATEGIE

Volgende twee stappen worden ondernomen om een archeologisch verwachtingsprofiel op te stellen:

- 1) Een analyse van de bestaande en ontsloten landschappelijke gegevens plaatst het studiegebied in een breder landschappelijk kader (hfst. 3). Hiertoe werd zowel kaartmateriaal als literaire bronnen geconsulteerd.
- 2) Een analyse van de bestaande en ontsloten historische en archeologische gegevens geven inzicht in het archeologisch potentieel van het studiegebied (hfst 4). Hierbij werden voornamelijk inventarissen onroerend erfgoed en historische kaarten geraadpleegd.

Het archeologisch verwachtingsprofiel wordt vervolgens geconfronteerd met de aard van de geplande werken teneinde de impact van deze werken te bepalen en een advies te formuleren.

2 AARD VAN DE BEDREIGING

2.1 HUIDIGE SITUATIE

Het studiegebied is momenteel in gebruik als openbare ruimte binnen een industrieel gebied. Het terrein bevindt zich binnen het perceel 341K in de directe nabijheid van de Grote Schijn. Op het terrein zijn geen gebouwen aanwezig, het gaat hier om een braakliggend groen terrein met vegetatie, zonder specifieke functie.

2.2 TOEKOMSTIGE SITUATIE

De hier getoonde ontwerpplannen werden aangeleverd door de opdrachtgever en zijn, evenals aanvullende plannen en informatie, als bijlagen meegegeven op groot formaat om zodoende de leesbaarheid ervan te kunnen garanderen.

Een sedimentvang is een aangelegde verbreding van de waterloop, die al dan niet permanent of tijdelijk bij hoogwater onder water staat. De verbreding zorgt voor een daling van stroomsnelheid in de waterloop zodat het zwevend sediment kan bezinken op de locatie en op regelmatige basis kan geruimd worden. (bron: opdrachtgever 2017)

Met een sedimentvang wordt een verbetering van de waterkwaliteit en kostenbesparing van het onderhoud van de waterlopen beoogd door het sediment lokaal en opwaarts van een verontreinigingsbron te laten bezinken. Specifiek voor het Grote Schijn beperkt de sedimentvang het dichtslibben van de natuurlijke meanders stroomafwaarts de sedimentvang. Door het sediment lokaal en geconcentreerd af te vangen wordt er vermeden om stroomafwaarts fauna en flora te verstoren door ruimingswerken in de waterloop. De sedimentvang wordt voorzien met een bypass en pompsysteem zodat de waterloop tijdelijk kan omgeleid worden en de sedimentvang ter plaatse kan ontwaterd worden. (bron: opdrachtgever 2017)

De **sedimentvang** houdt in dat de waterloop over een lengte van 100m wordt verbreed met een oplopende breedte van 23.39m stroomopwaarts tot 31.81m stroomafwaarts. De verbreding zal de natuurlijk meandering van de waterloop volgen. De vang is aan beide uiteinden voorzien van een constructie waarin schotbalken kunnen geplaatst worden zodat de vang tijdelijk kan afgedamd worden om het slib te ontwateren. Om de sedimentvang te ruimen zal de waterloop tijdelijk langs een **bypass** geleid worden zodat de sedimentvang eerst kan uitdrogen om nadien geruimd te worden. De bypass bestaat uit een betonnen buis van 800mm die in het rechterslud wordt ingegraven. Beide uiteinden van het buis zijn afsluitbaar met een regelbare klep. Op het einde van de sedimentvang wordt ook nog een **pomp** in een overstortkist voorzien om de resterende hoeveelheid water over te pompen uit de sedimentvang teneinde de drooglegging te versnellen. (bron: opdrachtgever 2017)

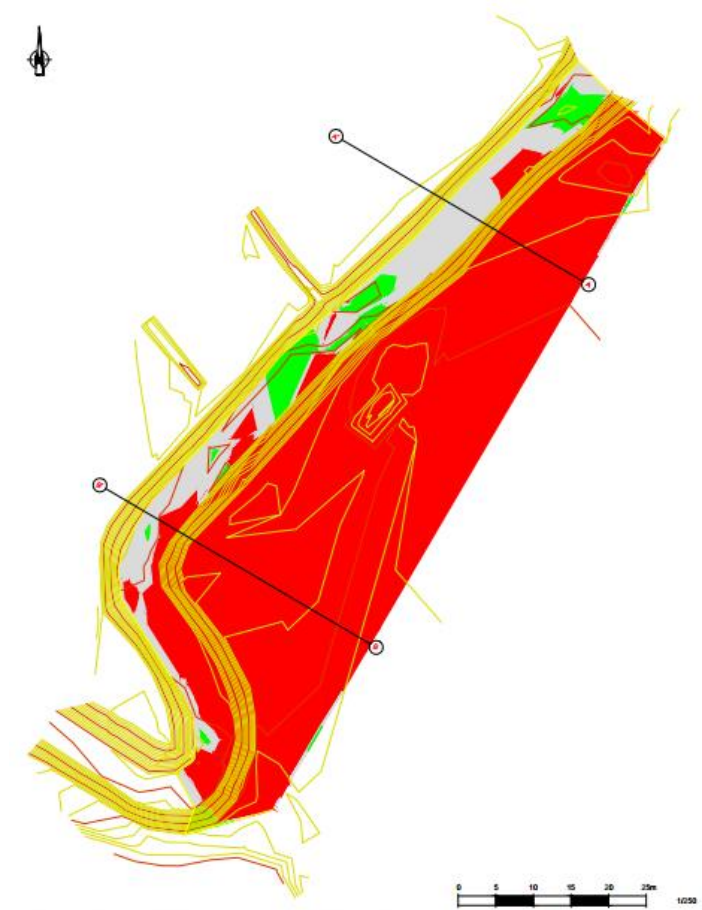
De *diepte van de ingrepen* in de bodem varieert doorheen het terrein. Ter hoogte van het sedimentvang en de bypass is het gemiddeld rond de 3 meter die uitgegraven wordt. In het geval van de pomp gaat men ervan uit dat op een oppervlakte van 5x6 meter rond 4 meter diepte wordt uitgegraven.

De struiken en bomen die ontstaan zijn als spontaan bebossing op de braakliggend terrein, werden gerooid. In de mate van de mogelijke worden opnieuw bomen aangeplant.

2017G108 (AOE) / 20850.R.01 (intern) Archeologienota

Figuur 5: Dwarsprofielen van de sedimentvang (bron: opdrachtgever 2017)

Figuur 6: Illustratie : plaats dwarsprofielen (bron:opdrachtgever 2017)

3 ASSESSMENTRAPPORT: LANDSCHAPPELIJKE ANALYSE

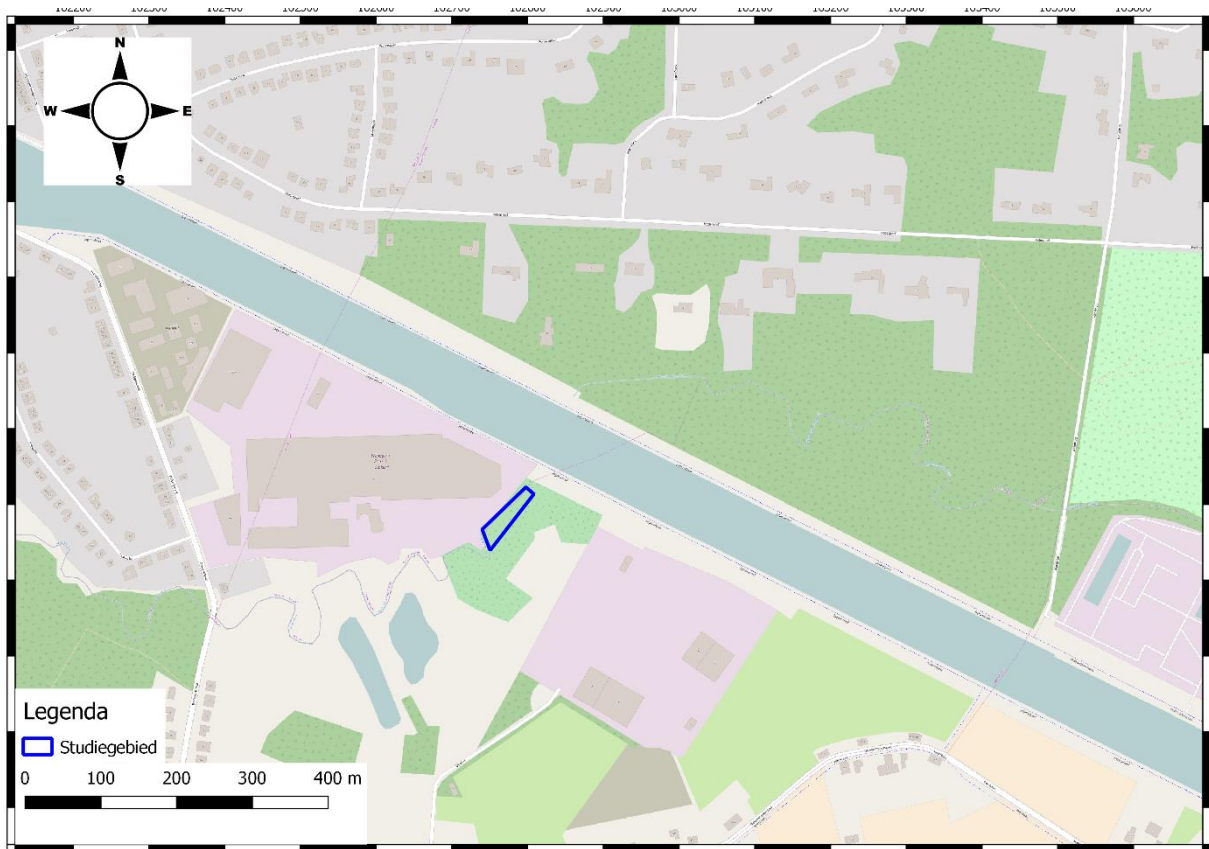
Geraadpleegde bronnen hoofdstuk 3 met betrekking tot topografie, bodemkunde en landschap	Toelichting
Topografische kaart	Relevant, cf. 3.1.1
Digitaal Hoogtemodel	Relevant, cf. 3.1.2
Hillshade	Relevant, cf. 3.1.2
Bodemkaart	Relevant, cf. 3.2.1
Geomorfologische kaart	Relevant, cf. 3.2.1
Quartaargeologische kaart	Relevant, cf. 3.2.2
Tertiairgeologische kaart	Relevant, cf. 3.2.3
Bodemerosiekaart	Relevant, cf. 3.2.4
Bodemgebruiksaan	Relevant, cf. 3.2.5

Figuur 7: Tabel met geraadpleegde bronnen voor hoofdstuk 3.

3.1 TOPOGRAFISCHE SITUERING

3.1.1 TOPOGRAFIE

Het terrein bevindt zich in de agglomeratie van Antwerpen, tussen verschillende gemeenten. Het bevindt zich ca 2.4km ten zuidoosten van Wijnegem, ca 2.4km ten noordwesten van Wommelgem en ca 2.6km ten noordoosten van Oelegem. Het onderzoeksgebied ligt op het grondgebied van Wommelgem in de KMO zone, langs de waterloop Grote Schijn. De meest nabij gelegen straten zijn : ten zuidwesten de Stokerijstraat en ten zuiden De Hoge Keer. Ten noordoosten bevindt zich het Albertkanaal met een noordwest – zuidoost oriëntatie. Het landschap wordt gekenmerkt door vlakke tot golvende topografie met een duidelijke gerichtheid van valleien. Het gebied is hydrografisch gelegen in het Beneden- Scheldebekken, in de subhydrografische zone Groot Schijn.

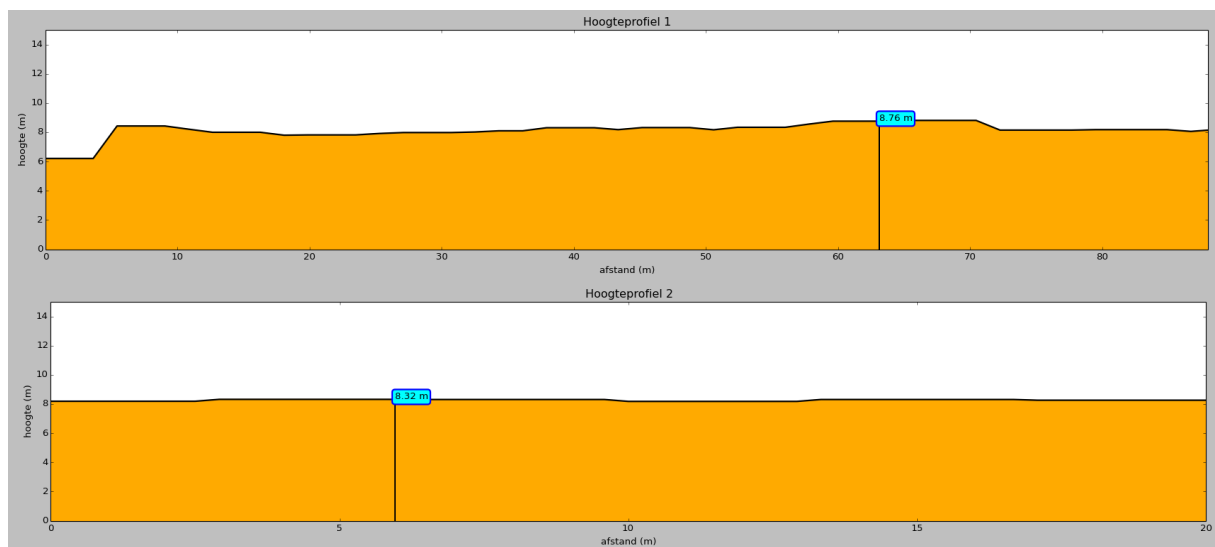

Figuur 8: Uittreksel van de topografische kaart met aanduiding van het terrein (blauw) (Bron: NGI 2017)

3.1.2 HOOGTEVERLOOP

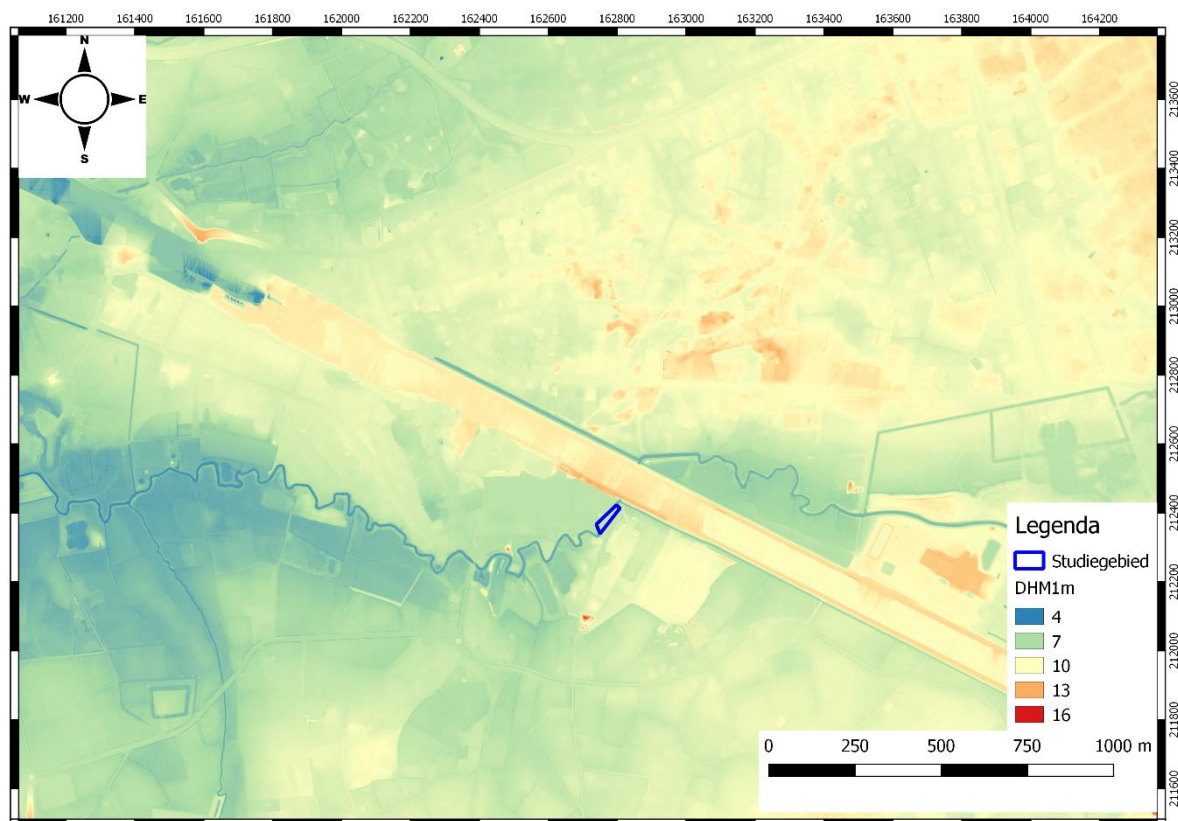
Het tracé bevindt zich in vlak terrein. Ondanks de aanwezigheid van waterlopen in de omgeving kent het terrein weinig glooiingen als gevolg van eventuele rivierinsnijdingen.

Het hoogteverloop langs het tracé is relatief beperkt. Langs de Grote Schijn en aan de oever van de rivier zijn de hoogtes rond 5.5-5.6 m TAW. Het terrein zelf ligt hoger, de hoogte werd aan zuidoosten gemeten, 8.3 m TAW. Algemeen schommelen de waarden op het terrein rond 8.1m TAW.

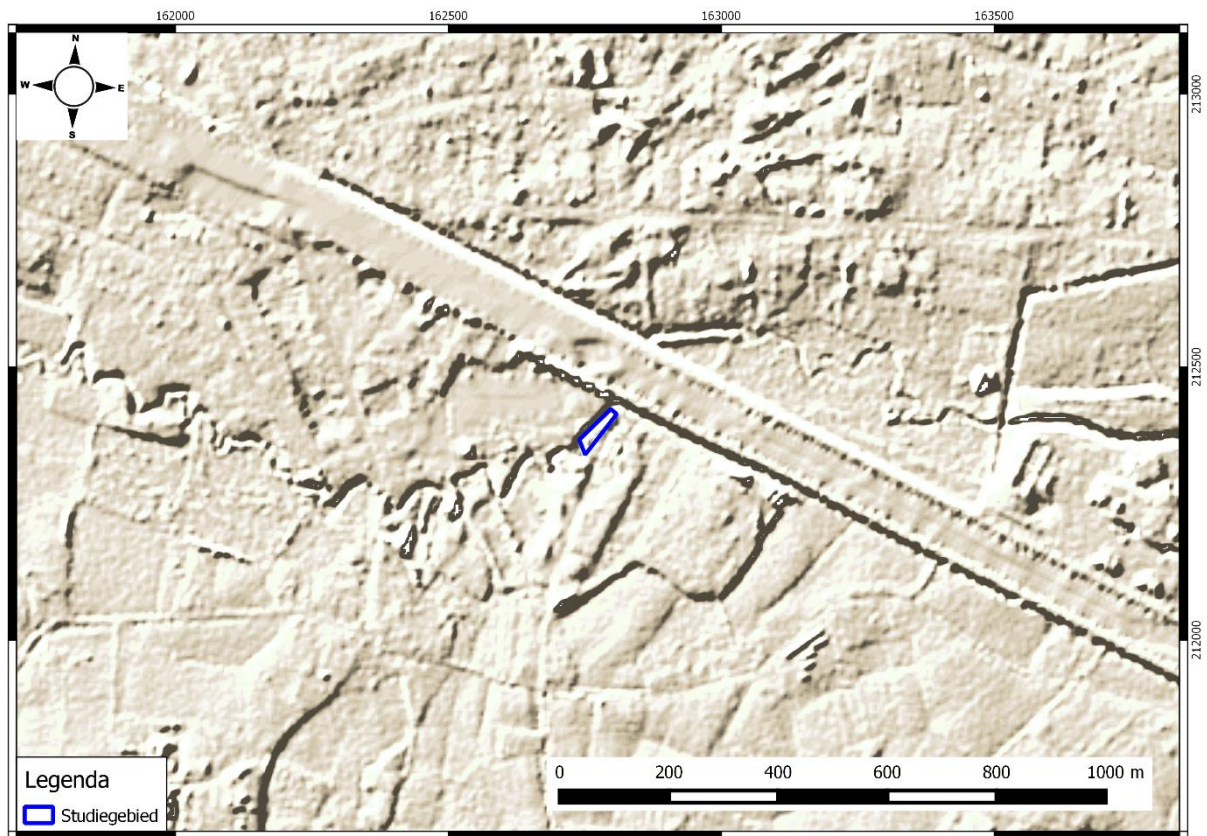

Figuur 9: Ortholuchtfoto (grootschalige winteropnamen, kleur, 2013-2015) (boven) met hoogteprofielen van het terrein (blauw). (Bron: Geopunt 2017)

Het reliëf is in de vorm van een Digitaal Hoogtemodel-kaart (DTM, 1m) en Hillshade (DTM, 5m) weergegeven. De regio rond het studiegebied wordt gekenmerkt door een relatief vlak terrein. De Grote Schijn heeft zich licht ingesneden in het landschap langs het terrein. Het omgeving en ook het terrein kent een vlakke afloop, terwijl de hoger gelegen gebieden zich vooral ten noordoosten in de verte bevinden.

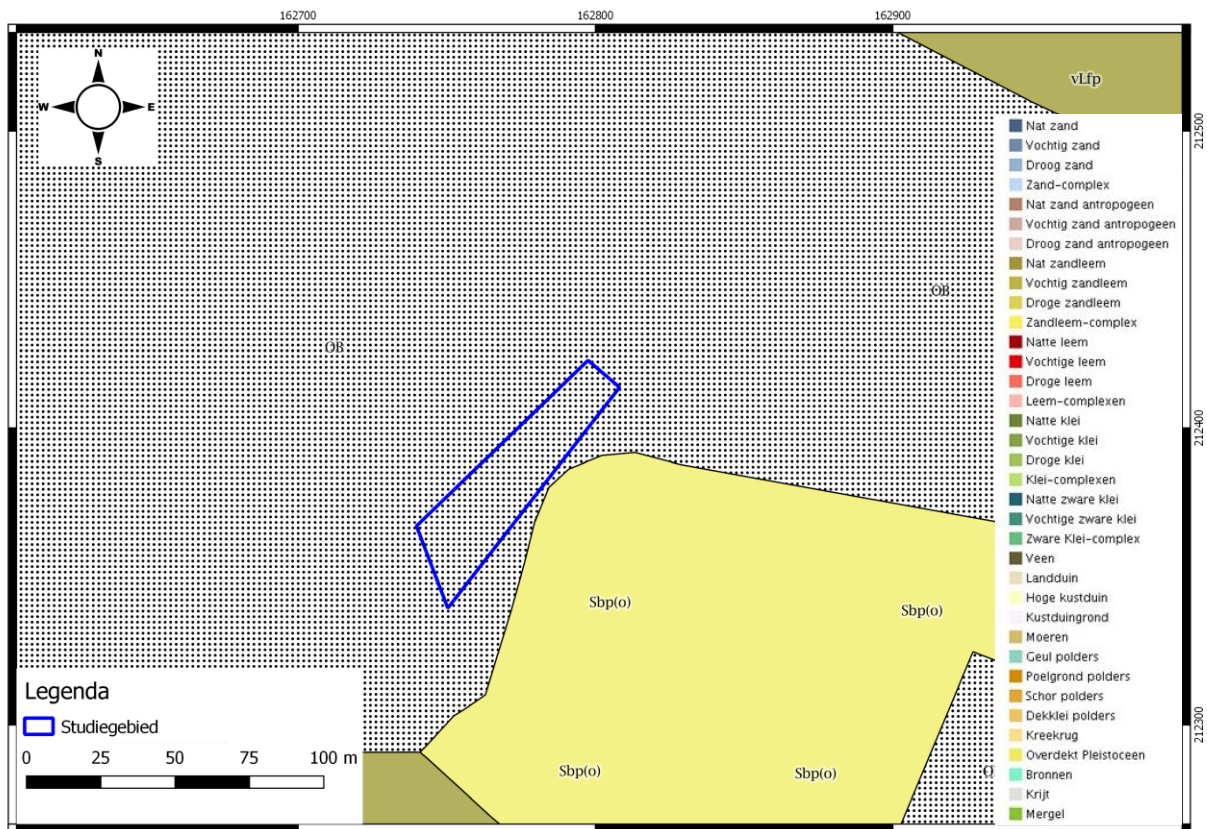
Figuur 10: DTM (1m) met aanduiding van het terrein (blauw): overzicht (onder) en detail (boven). (Bron: Geopunt 2017)

Figuur 11: Hillshade (afgeleid van DTM 5m) met aanduiding van het terrein (blauw) .(Bron: Geopunt 2017)

3.2 BODEMKUNDIGE SITUERING

3.2.1 BODEMKAART

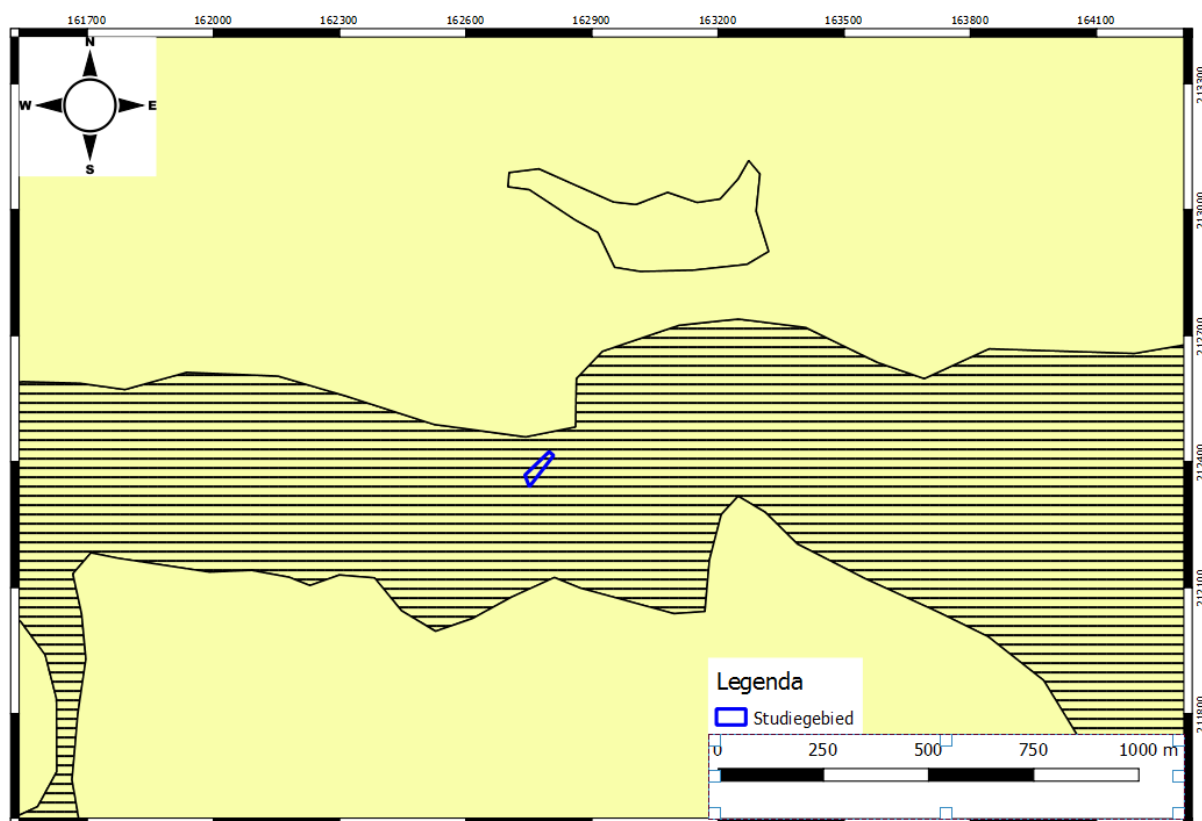

Figuur 12: Gedigitaliseerde bodemkaart met aanduiding van het terrein (blauw). (Bron: Geopunt 2017)

Het terrein is gelegen in de Vlaamse zandstreek. Desondanks dit feit, ligt het terrein volledig in **OB** bodems. OB bodems zijn kunstmatige gronden, die ontstaan zijn door de menselijke ingrijpen. De natuurlijke bodemprofiel is bij deze bodems niet meer aanwezig, daardoor de kans op het aantreffen van archeologisch interessante lagen heel klein is.

Gezien het hier om een braakliggend terrein gaat, binnen een KMO zone, is het mogelijk dat de bodemprofiel eerder gelijkenissen vertoont met de bodems van de naast bijgelegen perceel, namelijk **Sbp (0)**. Sbp (0) bodems zijn droge lemig zandbodems zonder profielontwikkeling. De bouwvoor is ca 25 cm dik, bruingrijs tot grijsbruin en gaat geleidelijk over naar de C horizont. De roestverschijnselen beginnen tussen 90 en 120cm. Deze bodems zijn gevoelig voor droogte en verstuiving. Ze worden gebruikt voor weinig eisende teelten zoals rogge, haver of aardappelen.

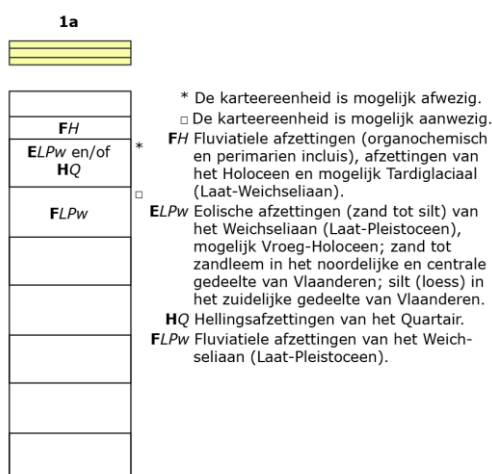
3.2.2 QUARTAIRGEOLOGISCHE KAART

Figuur 13: Gedigitaliseerde quartairgeologische kaart (1:200.000) met aanduiding van het terrein (blauw). (Bron: Geopunt 2017)

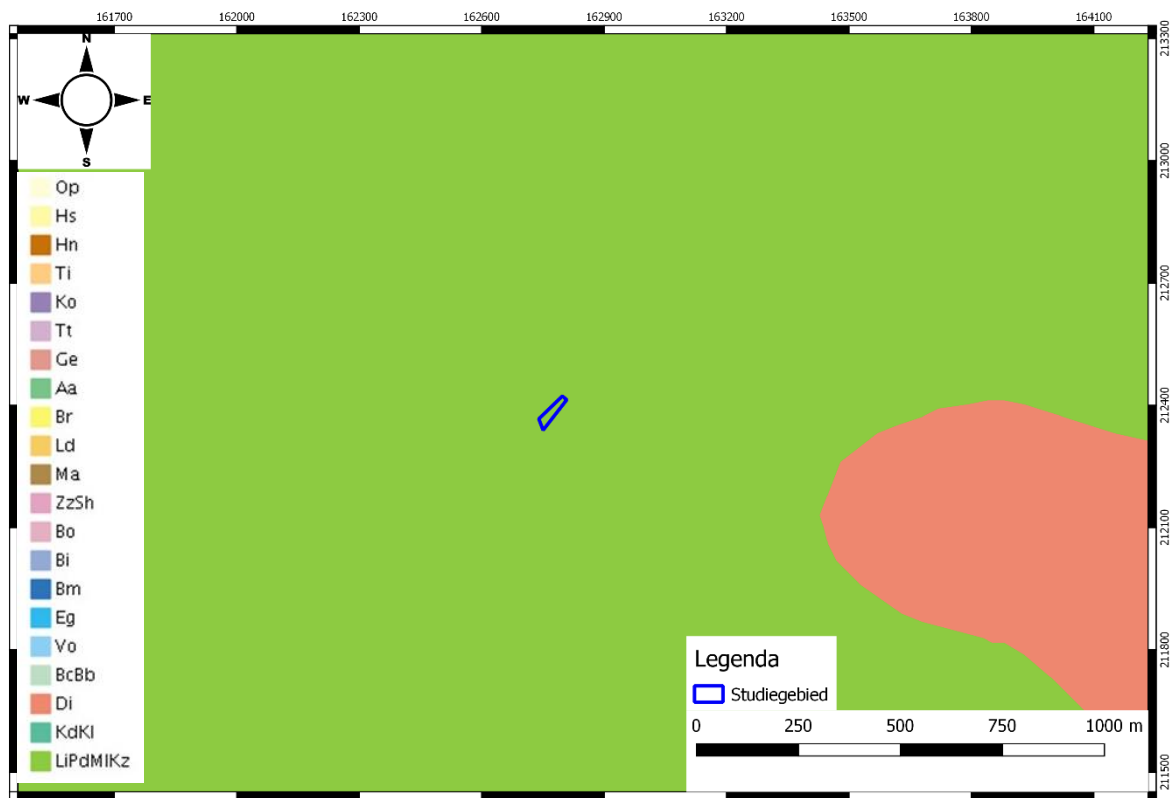
Het onderzoeksgebied bevindt zich in de Vlaamse zandstreek. Algemeen bestaat de grond buiten de recente alluviale vlaktes en valleien vooral uit Pleistocene eolische afzettingen. De Quartairgeologische stratigrafie ter hoogte van het onderzoeksgebied weerspiegelt deze situatie. Er zijn Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen boven de Pleistocene sequentie. Het gaat hier om Fluviatiele afzettingen (organochemisch en perimarien inclus). Eolische afzettingen, hellingsafzettingen en fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan zijn afwezig.

Een volledige beschrijving van de vermelde sequenties wordt hieronder gegeven.

Figuur 14: Quartairgeologische sequentie ter hoogte van het studiegebied: type 1a. (Bron: Geopunt 2017)

3.2.3 TERTIAIRGEOLOGISCHE KAART

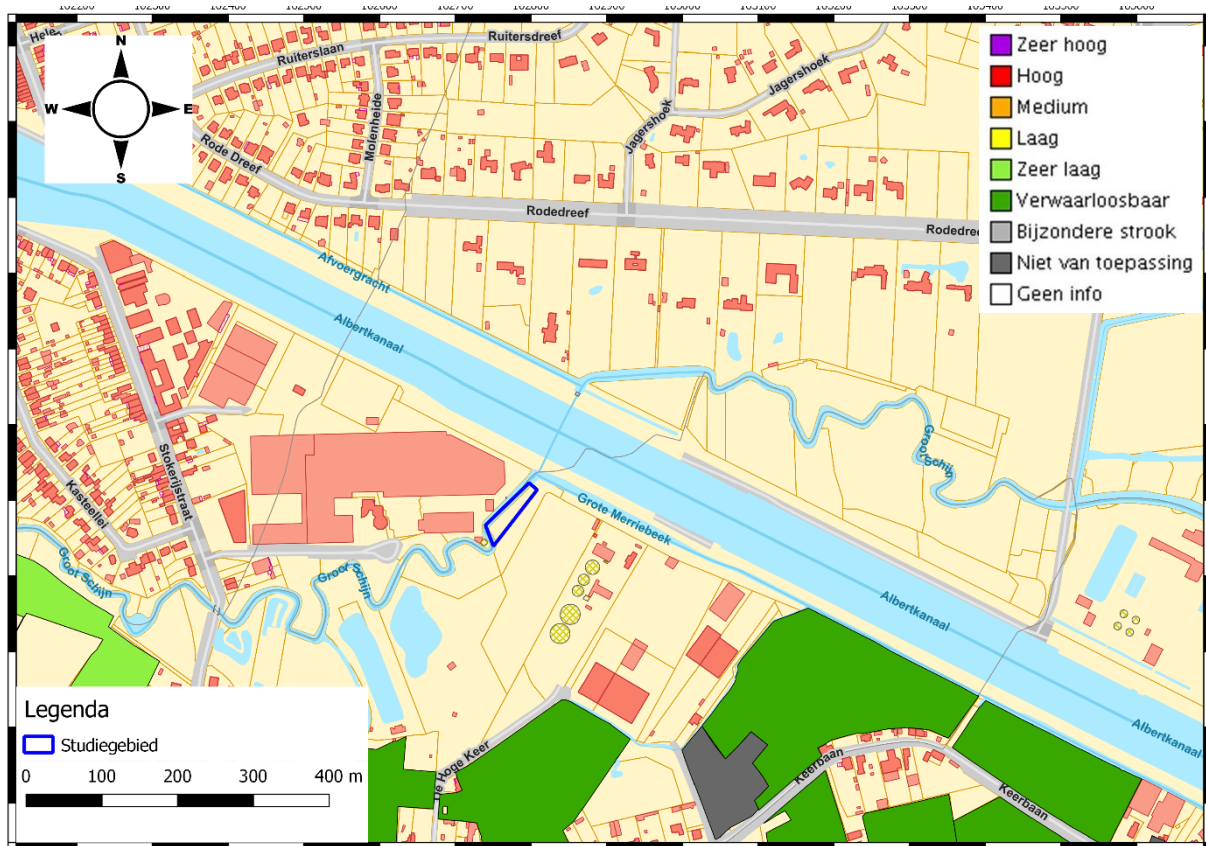

Figuur 15: Gedigitaliseerde tertiairgeologische kaart (1:50.000) met aanduiding van het terrein (blauw).
(Bron: Geopunt 2017)

De regio rond het studiegebied wordt gekenmerkt door de Formatie van Lillo (Li). Het is een geologische formatie in het noorden van België. De formatie bestaat voornamelijk uit marien schelpenhoudend zand en komt uit het Ploocene. Het komt vooral rond Antwerpen en in de Kempen voor. Het kan tot 25 meter dik zijn. De formatie wordt gekenmerkt door een groen grijsbruin fijn zand die weinig glauconiethoudend is. Op de basis van de formatie liggen schelpen voor.

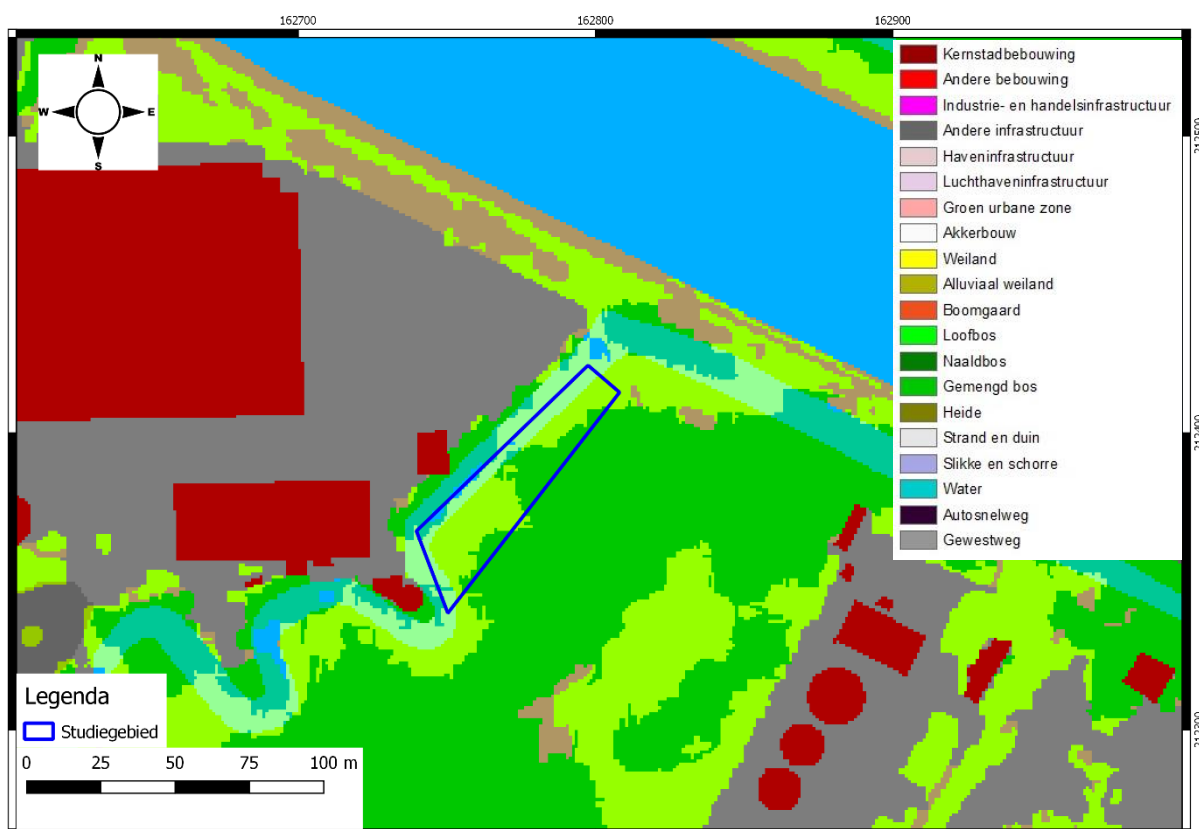
3.2.4 BODEMEROSIEKAART

Ter hoogte van de bebouwde delen rondom het studiegebied is er geen informatie beschikbaar over de potentiële bodemerosie. De percelen rondom het terrein worden echter gekenmerkt door een zeer lage tot verwaarloosbare erosiegevoeligheid. Deze lage potentiële erosiegevoeligheid kan gekoppeld worden aan het algemeen vlakke karakter van de omgeving en het landgebruik. Indien er archeologische resten aanwezig zouden zijn ter hoogte van het onderzoeksgebied is er reden om aan te nemen dat een goede bewaring verwacht kan worden.

Figuur 16: Bodemerosiekaart op perceelsniveau weergegeven op zwart-wit GRB met aanduiding van het terrein (blauw). (Bron: Geopunt 2017)

3.2.5 BODEMGEBRUIKSKAART

Figuur 17: Bodemgebruiksk kaart met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein voor grondverbetering (paars). (Bron: Geopunt 2016)

Het onderzoeksgebied bevindt zich buiten de stedelijke bewoning , aan de rand van een KMO zone. Volgens de bodemgebruiksbestand werd grotendeel van het terrein in gebruik genomen als akkerbouw (wit), waarbij de bodem werd gebruikt voor een of andere rotatiesysteem. Aan de zuidwestelijke hoek van het terrein werd loofbos (licht groen) weergegeven. .

De ruimere omgeving wordt gekenmerkt door gevarieerd bodemgebruik. Ten noordwesten en zuidoosten van het terrein bevinden zich grote zones van andere bebouwing (rood). Ten zuiden werd gedomineerd door weilanden (geel). In een noordwest –zuidoost as kan de Albertkanaal herkent worden, weergegeven als water (blauw).

4 ASSESSMENTRAPPORT: ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

Geraadpleegde bronnen hoofdstuk 4 met betrekking tot archeologische voorkennis	Toelichting
<i>Inventarissen</i>	
Inventaris Archeologische zone	Buiten archeologische zone
Inventaris gebieden waar geen archeologie te verwachten valt (GGA)	Buiten GGA
Inventaris bouwkundig erfgoed	Relevant, cf. 4.1.1
Beschermde stads- en dorpsgezichten	Relevant, cf. 4.1.2
Landschapsatlas	Relevant, cf. 4.1.3
Centraal Archeologische Inventaris	Relevant, cf. 4.1.4
Inventaris Historische stadskern	Buiten historische stadskern
Wereldoorlog relictten	Geen relictten in de buurt (<1km)
Belgisch (verdwenen) molenbestand	Relevant, cf. 4.1.5
<i>Cartografische bronnen</i>	
Frickxkaart (ca. 1745)	Relevant, cf. 4.2.1
Ferrariskaart (ca. 1771-1778)	Relevant, cf. 4.2.2
Atlas der Buurtwegen (ca. 1841)	Relevant, cf. 4.2.3
Vandermaelen kaarten (1846- 1854)	Relevant, cf. 4.2.4
Popp kaarten (1842-1879)	Relevant, cf. 4.2.5
<i>Ortholuchtfoto's</i>	
Kleinschalige zomeropnamen, zwart-wit, 1971	Relevant, cf. 4.3
Kleinschalige zomeropnamen, kleur, 1979-1990	Relevant, cf. 4.3
Grootschalige winteropnamen, kleur, 2013-2015	Relevant, cf. 4.3

Figuur 18: Tabel met geraadpleegde bronnen voor hoofdstuk 4.

4.1 INVENTARISSEN ONROEREND ERFGOED

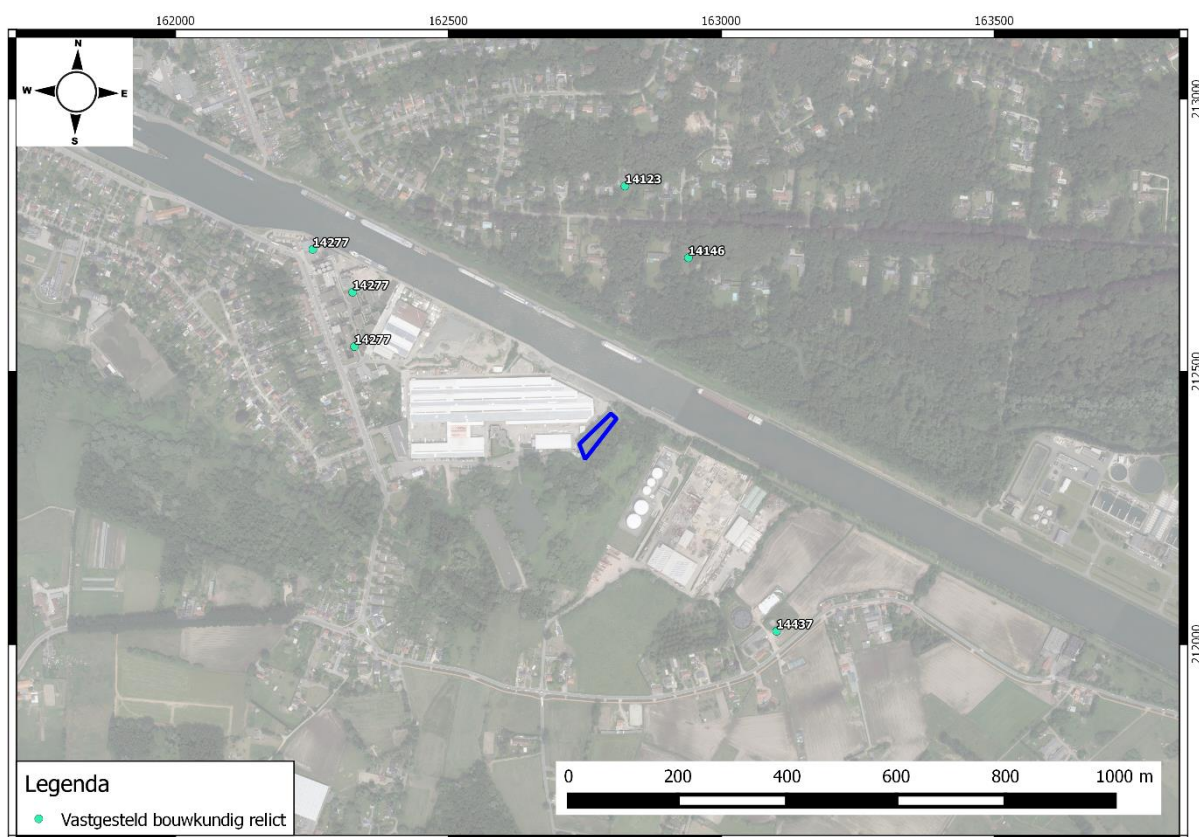
De overzichtskaart van het Geoportaal Onroerend Erfgoed geeft voor het gebied onmiddellijk aangrenzend aan het tracé geen enkele melding van beschermde archeologische sites; zones waarbinnen geen archeologie te verwachten valt; beschermde cultuurhistorische landschappen of wereldoorlog relictten/zones.

In deze studie wordt ingegaan op het erfgoed dat zich binnen een straal van 500m rondom het onderzoeksgebied bevindt. Met een toenemende afstand daalt immers de relevantie voor de huidige studie.

Figuur 19: Overzichtskaart van de informatie uit de inventarissen onroerend erfgoed. (Bron: Geoportaal 2017)

4.1.1 INVENTARIS BOUWKUNDIG ERFGOED

Figuur 20: GRB met gekend bouwkundig erfgoed (lichtblauw) en aanduiding van het terrein (blauw) . (Bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2017)

De oudste meldingen van Wommelgem zijn uit de 8ste eeuw. De schepenbank van Wommelgem werd reeds in 1278 vermeld en ging ten hoofde bij de hoofdrechtbank van Zandhoven. Hertog Jan I gaf de heerlijkheid in 1278 in leen aan Jan Van Liere (aan de familie van Immerseel) en dat bleef in bezit tot in de 18de eeuw. Wommelgem werd in de 16de eeuw geteisterd tijdens de inval van Maarten van Rossem (1542) en nagenoeg volledig verwoest tijdens het beleg van Antwerpen (1584 en volgende). (bron: Inventaris OE: 120706)

De omliggende nederzetting, Wijnegem, werd eerste vermeld in 1161 in de oorkonden van de abdij van Tongerlo. De eerste sporen van bewoning dateren van veel vroeger, vanuit de Romeinse tijd. Romeinse resten werden opgegraven ten noorden van het Albertkanaal. In de middeleeuwen kent Wijnegem afwisselende gezag. De nederzetting werd ook, zoals Wommelgem, in 1542 geplunderd en gedeeltelijk verwoest tijdens de doortocht van Maarten van Rossem. Tijdens de Spaanse Successieoorlog was het Franse hoofdkwartier in Wijnegem gevestigd. De bebouwing van de gemeente stamt vooral na de tweede wereldoorlog.

Het gebied ligt in het Land van Zoersel-Wijnegem. Op de Ferrariskaart werd het gebied langs beide kanten van het Groot Schijn aangeduid als moerassig grasland, onderverdeeld in opgestrekkende, langwerpige percelen, zoals vandaag ook grotendeels het geval blijkt te zijn. De domein Hof ten Broecke, aan de overkant van de Albertkanaal, werd reeds in deze tijd vermeld. De situatie op de Vandermaelenkaart is heel vergelijkbaar. Een belangrijk deel van de landschapsstructuur aan de overkant van de Albertkanaal, werd in de loop van de geschiedenis bepaald door de blekerij-industrie. De blekerij langsheen het Schijn is er gekomen in 1748 en was voorzien van een groot

woonhuis , stalling, was-en bleekhuis, bak- en brouwhuis, een aantal grachten naar het Groot Schijn en uiteraard bleekvelden. Op de historische kaarten zijn deze ingrepen in het landschap te herkennen. In de 19de eeuw werd overgeschakeld op chemische bleekmiddelen, was de blekerij te Oelegem overbodig geworden en werden de activiteiten gestaakt. (bron: Inventaris OE: 135027)

Onderstaande tabel geeft een beknopte inhoud en locatie van het bouwkundig erfgoed binnen een straal van ongeveer 1000m rond het terrein.

IBE	Locatie	Omschrijving	Datering	Status
14437	Oelegemsesteenweg 154, Wommelgem	Hoeve met losse bestanddelen	18 ^{de} eeuw	Bewaard
14277	Stokerijstraat 15,19,31, Wijnegem	Jeneverstokerij Meeus en kapel	Vierde kwart 19 ^{de} eeuw	Bewaard
14146	Rodedreef 47, Schilde	Villa	Vanaf 1975	Bewaard
14123	Rodedreef 46, Schilde	Villa van 1966	Na WO II	Bewaard

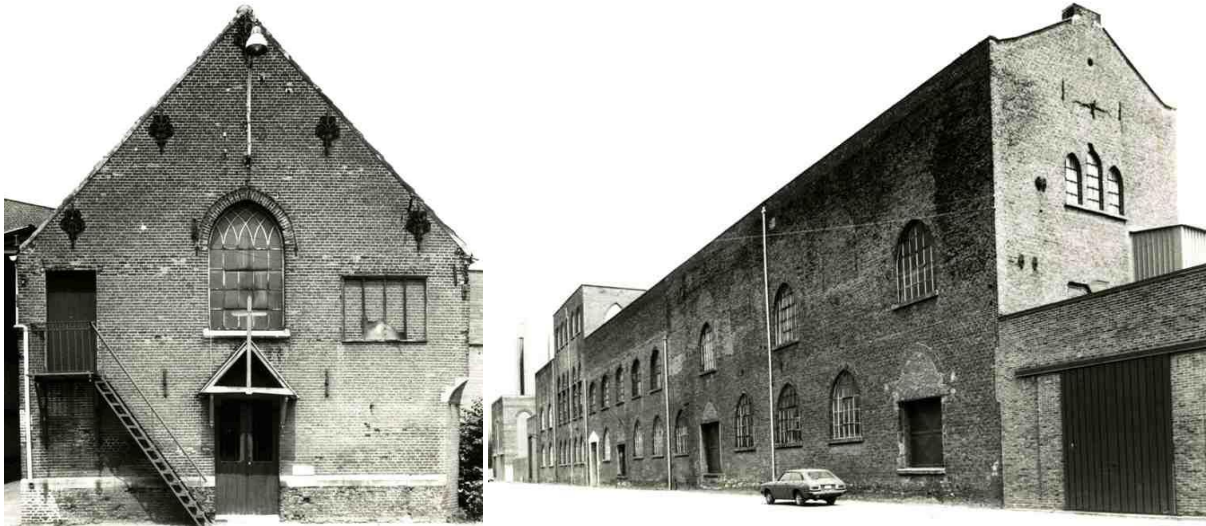
Figuur 21: Overzichtstabel bouwkundig erfgoed.

De hoeve met losse bestanddelen (**IBE 14437**) is gelegen in een landbouwgebied ten noorden van de autosnelweg E34/E313. Het bestaat uit een woonstalhuis onder zadeldak, een schuur onder een schilddak en uit nieuwe stallen. De woonstalhuis heeft een gecementeerde plint en de oostelijke zijgevel toot sporen van beschilderde speklagen.

Figuur 22: Hoeve met losse bestanddelen (bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2017)

De Jeneverstokerij en de kapel (**IBE: 14277**) zijn opgericht in de 19 de eeuw. De *jeneverstokerij* werd in 1820 opgericht in Antwerpen en werd overgebracht naar Wijnegem in 1869. Een gistfabriek werd toegevoegd in 1896. Na 1930 werd het stilgelegd en verkocht. De gebouwen werden thans ingenomen door diverse bedrijven. Het gaat hier om gebouwen van twee à drie bouwlagen met spits- en rondboogvormige muuropeningen en metalen roeden. De *kapel* dateert van 1882 volgens de gevelsteen. Het gaat hier om een bakstenen kapel op rechthoekig grondplan onder een zadeldak met Vlaamse pannen.

Figuur 23: Jeneverstokerij Meeus en kapel (bron : Inventaris Onroerend Erfgoed 2017)

De villa (**IBE 14146**) dateert van ca 1976 en werd gebouwd na de ontwerp van W. Ibens. Op de site van Inventaris Onroerend Erfgoed zijn geen illustraties en ook geen detailinformatie beschikbaar.

De villa van 1966 (**IBE: 14123**) werd na ontwerp van Lou Jansen en R. Schiltz gebouwd. Op de site van Inventaris Onroerend Erfgoed zijn geen illustraties en ook geen detailinformatie beschikbaar.

4.1.2 INVENTARIS BESCHERMD STADS- OF DORPSGEZICHT

Figuur 24: GRB met beschermde stads- of dorpsgezichten (oranje) en aanduiding van het terrein (blauw) .
(Bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2017)

De Domein Hof Te Schilde (**ID 7097**) bevindt zich ca. 1200m ten noordoosten van het studiegebied en is de meest nabijgelegen beschermd stads- of dorpsgezicht. De bescherming omvat het domein van het Hof te Schilde (ook gekend als het Hof ten Broecke) langs De Pont, de Grote Hoeve en de Bellevuedreef te Schilde. Het beschermingsdossier motiveert de historische waarde van het dorpsgezicht domein Hof van Schilde, Bellevuedreef en de Grote Hoeve als volgt: een typische 18de eeuwse stedenbouwkundige realisatie die in de onmiddellijke omgeving van het inmiddels verdwenen Hof van Schilde omvat, bestaande uit kasteelpark met funderingen van het rechthoekig waterkasteel, gelegen in een onregelmatige vijver met uitloper aan de zuidoostzijde, waarin een rond eilandje met ruïnepaviljoen, verbonden met rechthoekig omgrachting. (bron: Inventaris Onroerend Erfgoed ID: 7097). Gezien de grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied wordt het Domein Hof Te Schilde niet verder in detail besproken.

De Hof Sompeken met omgeving (**ID 5530**) bevindt zich ca 1300 meter ten zuidwesten van het onderzoeksgebied. De bescherming omvat de dubbele omwalling en de binnen de omwalling gelegen hoevegebouwen. Gezien de grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied werd de Hof Sompeken met omgeving niet verder besproken.

4.1.3 INVENTARIS HISTORISCHE TUINEN EN PARKEN / INVENTARIS LANDSCHAPPELIJK ERFGOED

Figuur 25: GRB met landschappelijk erfgoed (groen), historische tuinen/parken (lila) en aanduiding van het terrein (blauw). (Bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2017)

ILE	Locatie	Omschrijving	Datering
135027	Oelegem, Schilde, Wommelgem	Vallei van het Schijn met kastelen Schilde, Bleekhof en Vrieselhof	nvt
7219	Turnhoutsebaan 381-385, Wijnegem	Domein Wijnegemhof met omgeving	15 ^{de} eeuw, tweede kwart 16 ^{de} eeuw, derde kwart 19 ^{de} eeuw, interbellum

Figuur 26: Overzichtstabel landschappelijk erfgoed.

De Vallei van het Schijn met kastelen Schilde, Bleekhof en Vrieselhof (ILE: **135027**) is gelegen op grondgebied van gemeenten Schilde, Ranst en Wommelgem, ten oosten van Antwerpen in het Land van Zoersel-Wijnegem en sluit langs de oostgrens aan op de Antitankgracht. Op de vroegste historische kaarten werd dit gebied aangeduid als moerassig gebied. De drie domeinen zijn al vanaf de 18de eeuw vermeld op de kaarten. De wetenschappelijke waarde in dit gebied wordt voor een belangrijk deel bepaald door de structuur van de vallei waar het voorkomen van verschillen en gradiënten in de abiotische condities, resulteert een rijke plantengroei. De vallei van het Groot Schijn is een relatief gaaf bewaard landschap dat dankzij de afwisseling van open en gesloten structuren een kleinschalig kazrakter krijgt, dat nog wordt versterkt door een uitgebreid paden- en drevenpatroon. Opmerkelijk en esthetisch waardevol in het geheel zijn de lange noord-zuid gerichte dreef tussen de dorpskom van Schilde en het Hof van Schilde, alsook de mooi bewaarde repelpercelering ter hoogte van het Bleekhof.

Het historisch waardevolle gebouwenpatrimonium van de kasteeldomeinen en de omliggende oude hoeven maakt het landelijk karakter compleet. (bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2017)

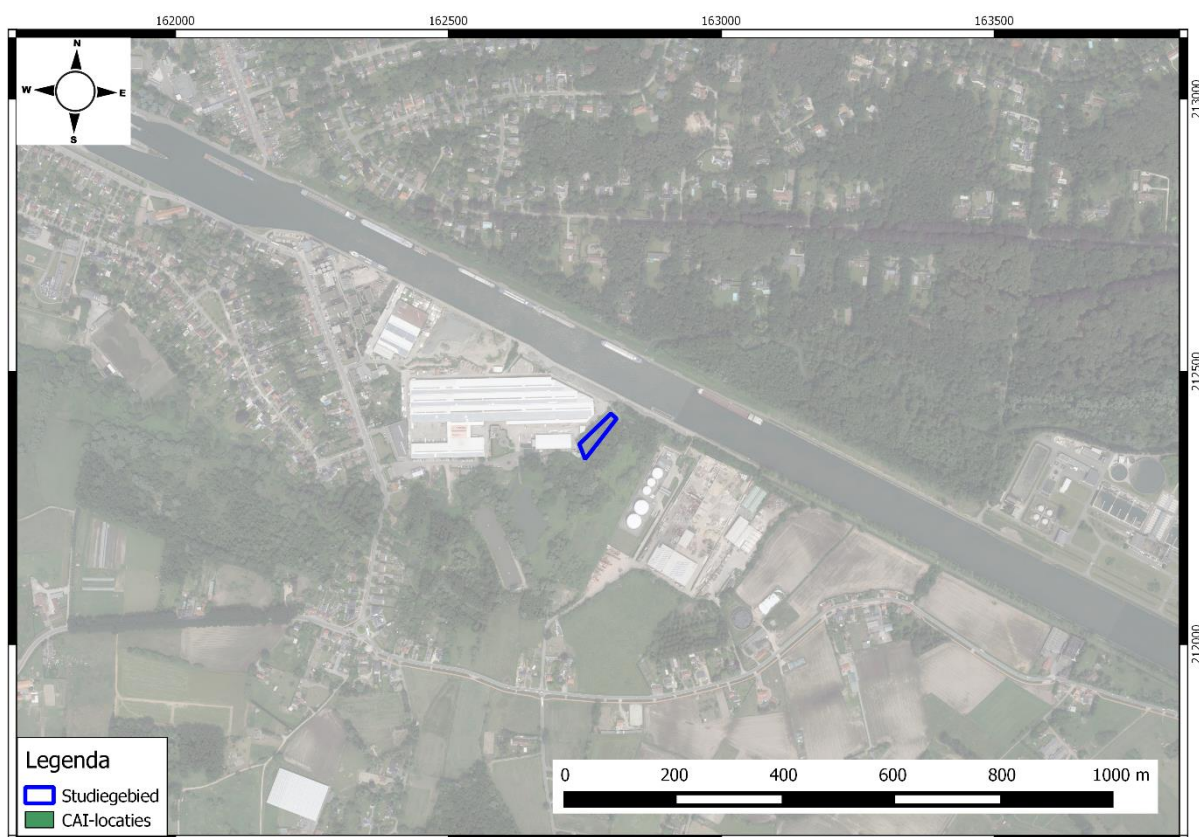
Figuur 27: Vallei van het Schijn met kastelen Schilde, Bleekhof en Vrieselhof (bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2017)

De Domein Wijnegemhof met omgeving (ILE: 7219) werd beschermd als landschap terwijl de Jan Vlemickstoren en het koetshuis die zich op het grondgebied bevind werden beschermd als monument en maken geen deel uit van het beschermde landschap. De voorloper van het Wijnegemhof, het oorspronkelijke Hof Ter Borch, werd reeds vermeld in 1407 en omvatte een huis met boomgaard, weiden en akkers en lag op een gunstige locatie aan de aftakking van de Zwanebeek met de Groot Schijn. Op de verschillende historische kaarten is steeds duidelijk aanwezig. Gezien de grote afstand (1700m) werd het Domein niet verder in detail besproken.

Figuur 28: Domein Wijnegemhof (bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2017)

4.1.4 CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS (CAI)

Figuur 29: Overzichtskartaal met CAI-meldingen (groen) binnen een straal van 1km rondom het onderzoeksgebied en aanduiding van het terrein (blauw) . (Bron: CAI 2017)

De overzichtskartaal geeft alle CAI-meldingen binnen een straal van 1km weer binnen het onderzoeksgebied, ze zijn ook opgenomen in de overzichtstabel. Meldingen die verder van het terrein afliggen werden niet besproken. Want met een stijgende afstand daalt de onmiddellijke relevantie van de meldingen voor de huidige studie.

CAI (ID)	Locatie (tot op 15m nauwkeurig)	Omschrijving	Datering	Afstand tot gebied (m)
106439	Wynegemschen molen, in de bedding van de Albertkanaal	Houten windmolen en molenaarswoning	17 ^{de} eeuw	610m
166068	Keerbaan, Oelegem	Losse vondst: glazen kraal (blauw)	Niet te dateren	652m
106336	Langs de E39 op heidegrond, Oelegem	Losse Vondsten: 1 marebladspits, 1 fragment van een gepolijste bijl, 1 geretoucheerd fragment.	Steentijd	670m
104688	Keer, Wommelgem	Hoeve	Nieuwe tijd	750m

103365	Hoeve van Rooy, Oelegem	Hoeve	18 ^{de} eeuw	940m
106025	Zavelstraat II, Oelegem	Vondstconcentratie: late middeleeuwen: reducerend gebakken aardewerk, oxiderend gebakken aardewerk, westerwaldsteengoed, pijpwaar.	Middeleeuwen	1050m
103213	Hof van Schilde, Schildre	Verdedigingselement: Schans – bestaat al rond 1438-, Site met Walgracht (16 ^{de} eeuw), Lusthof (18 ^{de} eeuw)	Middeleeuwen, Nieuwe tijd	1200m

Figuur 30: Overzichtstabel CAI.

De meldingen van archeologische resten in de ruimere omgeving van het onderzoeksgebied getuigen vooral van de middeleeuwse bewoning en activiteiten. Van vroegere menselijke aanwezigheid is enkel bewijs zo'n 670m ten noordoosten van het onderzoeksgebied, waar losse vondsten in de vorm van lithische werktuigen werden geregistreerd. In de verdere omgeving van het onderzoeksgebied, buiten de 1km radius is ook vooral de Middeleeuwse periode goed vertegenwoordigd. Vooral vondstenconcentraties in de vorm van aardewerk komen in de regio voor. Twee kilometer ten zuidoosten (CAI 100912) van het onderzoeksgebied zijn vondsten uit de ijzertijd en uit de neolithicum gevonden. Aan de hand van deze informatie kan echter niet uitgesloten worden dat zich dicht bij of ter hoogte van het onderzoeksgebied wel archeologische sporen/resten bewaard zouden zijn, die tot op heden echter nog onbekend zijn.

4.1.5 BELGISCH (VERDWENEN) MOLENBESTAND

Hieronder werden de molens rond het terrein weergegeven. Molens binnen de 1km radius worden in detail besproken.

Naam	Locatie	Beschrijving	Afstand	Bewaring
Molen aan de Stokerij, Stokerijmolen, Molen Helssen	Stokerijstraat, Wijnegem	Staakmolen- Korenmolen	770m	Verdwenen
Posmolens	Turnhoutsebaan 430, Wijnegem	Binnenrosmolen - Korenmolen, oliemolen	1.9 km	Verdwenen
Molen Goris	Wijkenstraat 7, Wommelgem	Staakmolen - Korenmolen	2.3 km	Verdwenen
Biermansmolen, Stenen molen	SSportstraat 2, Wommelgem	Stenen Stellingmolen - Korenmolen	2.5 km	Bewaard, gedeeltelijk

De molen aan de Stokerij was aanvankelijk een houten en later een stenen korenwindmolen in de Stokerijstraat, waar nu het sas van Wijnegem op het Albertkanaal zich bevindt. De eerste molen werd voor 1287 gebouwd. Op 29 mei 1287 werden een aantal goederen “nabij de molen” gekocht door Egidius van Wijnegem. De molen en de molenhoeve maken sinds 1527 deel uit van het Domein Wijnegemhof. Op het Ferrariskaart is als een symbool aanwezig. Rond 1820-30 werd het in verschillende kadastrale beschrijvingen vermeld. Vanaf deze periode kent het meerdere eigenaars en veranderingen. Uiteindelijk werd de molen in 1907 verkocht aan de Domeinen van de Staat, die hem in 1911 afbraken voor de verbreding van het kanaal.

Figuur 31: Molen aan de Stokerij (bron: Molenecho's 2017)

4.2 CARTOGRAFISCHE BRONNEN

4.2.1 FRICXKAART (CA. 1712)

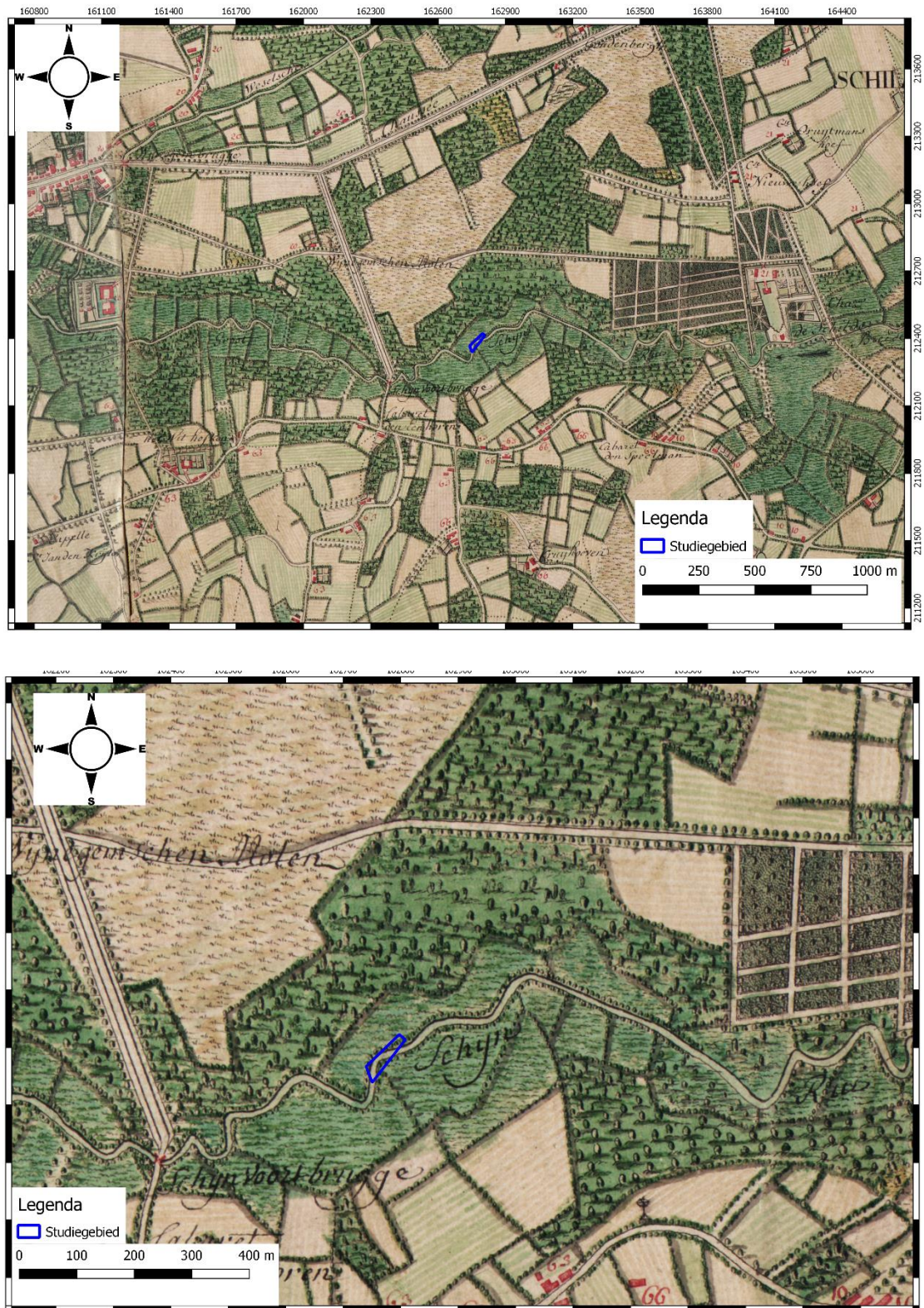
Figuur 32: Fricxkaart met aanduiding van het terrein (blauw) en vermoedelijke plaats (rood). (Bron: Geopunt 2017)

De Fricxkaart uit ca. 1712 is te algemeen om relevante informatie aan te reiken omtrent eventueel historisch bouwkundig erfgoed ter hoogte van het terrein. Bovendien is deze kaart niet volledig correct en niet juist gegeorefereerd waardoor het eigenlijke onderzoeksgebied (rood) zich ten zuidwesten bevindt van het aangeduide terrein (blauw).

De Grote Schijn helpt bij de oriëntatie doorheen het landschap. Wijnegem, Oelegem, Ranst en Schilde zijn aangeduid op het kaart als nederzettingen. De Wijnegemhof of het kasteel van Wijnegem bevindt zich langs de Grote Schijn en ook langs de toenmalige weg tussen Wijnegem en Oelegem. Tussen de kasteel van Wijnegem en Schilde is "Marcgraeve" aanwezig langs de Grote Schijn. Het terrein zelf bevindt zich ten zuidoosten van de kasteel van Wijnegem, langs de weg naar Oelegem en de zijarm van de Grote Schijn, op onbebouwd terrein.

Door het gebrek aan detail is de Fricxkaart slechts in zeer beperkte mate bruikbaar voor dit onderzoek.

4.2.2 FERRARISKAART (CA. 1771- 1778)

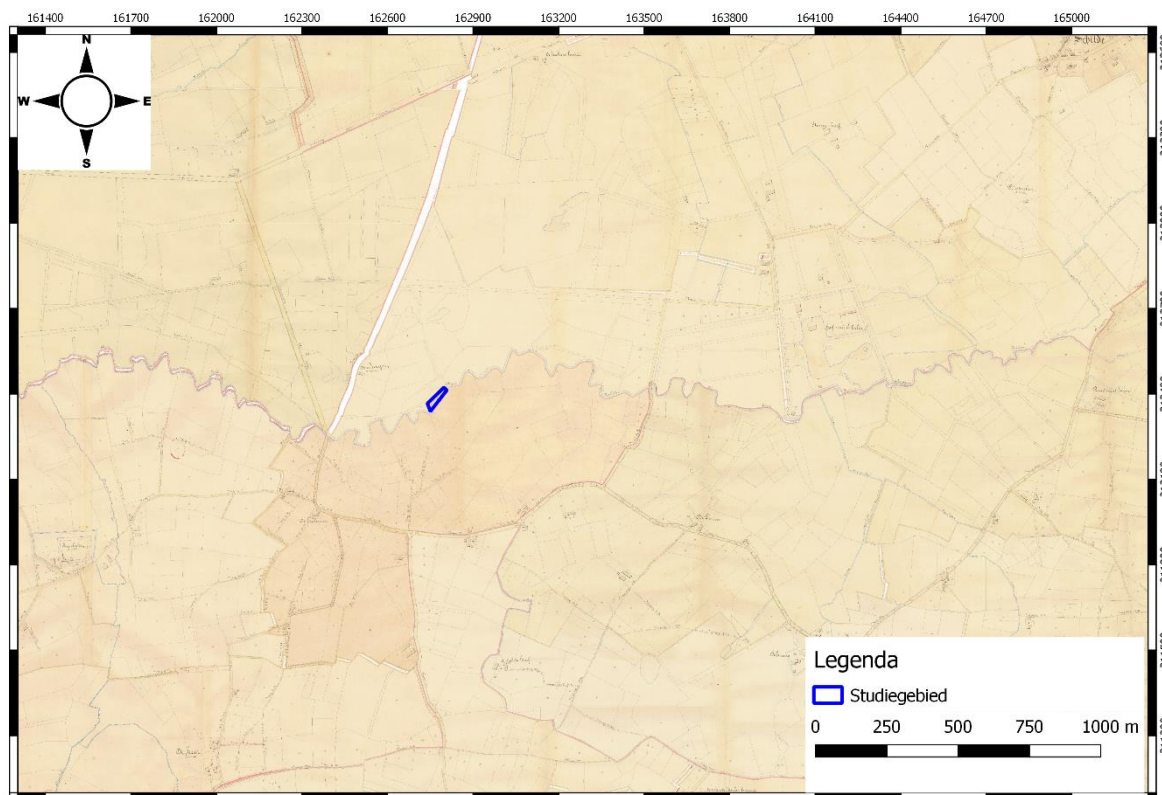

Figuur 33: Ferrariskaart met aanduiding van het terrein (blauw) : overzichtskaart (boven) en detailkaarten (midden: noord; onder: zuid). (Bron: Geopunt 2017)

De Ferrariskaart toont het onderzoeksgebied en zijn omgeving op het einde van de 18de eeuw. De vallei van de Grote Schijn domineert het landschap, langs de rivier ontstond duidelijk een moerassig

gebied, waarin zich het onderzoeksgebied zich ook bevindt. Ten noordoosten op een redelijke afstand bevindt zich het “*Chateau de Schilde*” dat overeenkomt met het Domein Hof ten Broeke of het Hof van Schilde. Het is weergegeven als een waterkasteel aan de noordzijde van de langwerpige waterpartij, toegankelijk via een brug. Binnen de op het Schijn aansluitende omgrachting bevinden zich de moestuinen en een klein sterrenbos. Het tracé van de Bellevuedreef is reeds duidelijk herkenbaar. De Grote Hoeve wordt afgebeeld als de “*Cense de Nieuwenhoeft*” ten westen van de dreef. Ten zuidwesten van het terrein is een brug op de Grote Schijn aangeduid. Ten westen, op een redelijke afstand, bevindt zich het *Hof ter Borcht* of Wijnegemhof, op het kaart als een kasteel aangeduid. Het bevindt zich aan de overkant van de Grote Schijn. De kasteel werd weergegeven binnen een dubbele omgrachting. Binnen de buitenste gracht ligt ten westen van het kasteel een geometrisch aangelegde moestuin. Ten zuidwesten van het onderzoeksgebied bevindt zich “*het Withof*” of het Hof Sompeken, waarvan de oude kern teruggaat tot de 15de eeuw. Het gaat hier om een u vormig gebouw met water errond. Binnen de gracht bevinden zich moestuinen geometrisch aangelegd. Buiten de gracht bevinden zich ook moestuinen van het domein en meerdere langwerpige en L vormige gebouwen aan de zuidkant. Een brug bevindt zich eveneens aan de zuidelijke kant van het hof. Ten zuiden van het terrein loopt een verbindingsweg tussen de omliggende gemeenten. Ten noorden aan de overkant van de Grote Schijn loopt van Wijnegem naar de Hof van Schilde een weg met bomenrij. Algemeen is in beperkte mate bebouwing aanwezig langs de wegen en in de omliggende gemeenten, zoals Schilde, Wijnegem en Oelegem. Het onderzoeksgebied zelf ligt langs de Grote Schijn in een moerassig gebied, bebouwing is in de nabije omgeving niet aanwezig.

4.2.3 ATLAS DER BUURTWEGEN (CA. 1841)

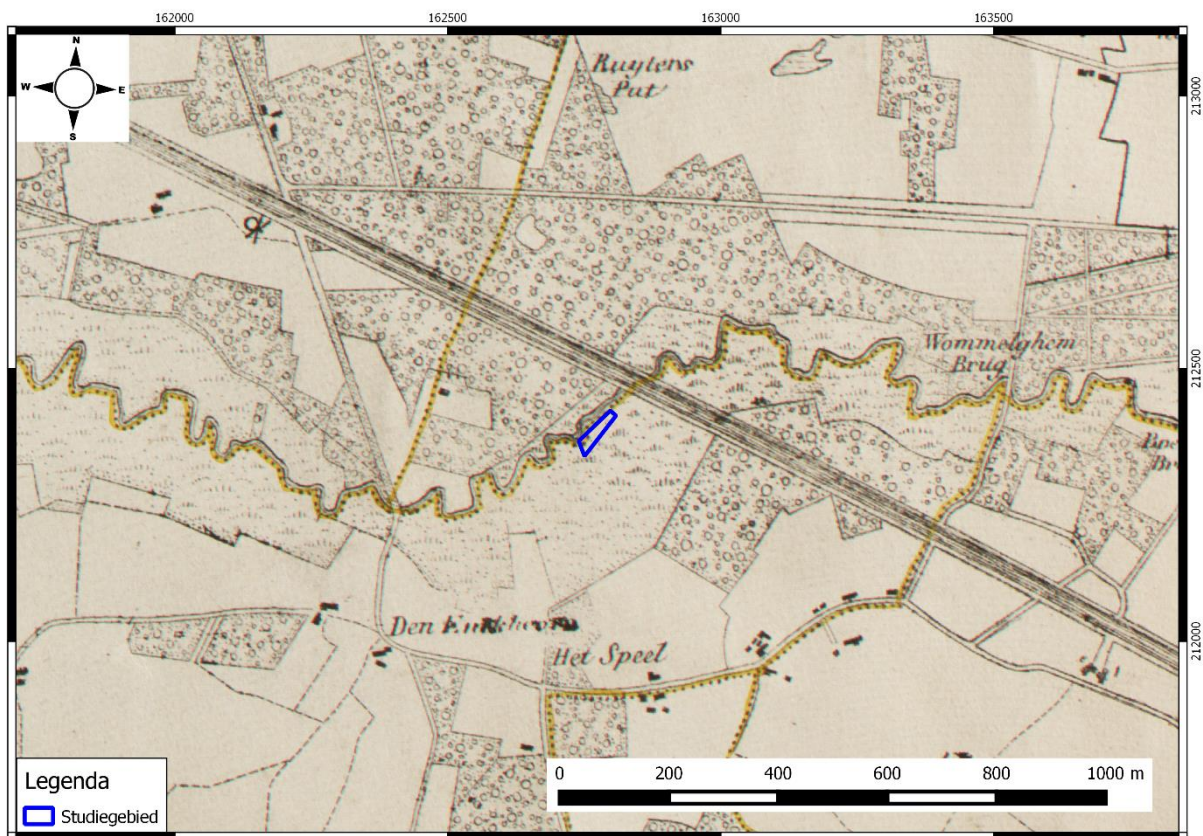

Figuur 34: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het terrein (blauw) . (Bron: Geopunt 2017)

De Atlas der Buurtwegen geeft de perceelsindeling en de wegennet weer van de 19de eeuw. Op het kaart ten noordwesten van het onderzoeksgebied bevindt zich *Wijneghem*. Langs de wegen is de

bebouwing zichtbaar die ten opzichte van de vorig kaart toegenomen is , maar nog steeds in beperkte mate aanwezig is. Ten zuiden van Wijnegem bevindt zich de “*Chateau de Wijneghem*”. Het is door waterpartijen omgegeven, waarin zich de drie gebouwen van het kasteel bevinden. Het Withof of “*Sumbeke*” op het kaart, werd weergegeven ten zuidwesten van het terrein steeds als een L vormig gebouw binnen een gracht waarrond zich verschillende percelen bevinden steeds in een tweede gracht. Ten noordoosten van het terrein werd het “*Hof van Schilde*” en het “*Steene Hoef*” weergegeven naast de Grote Schijn. De bebouwing komt overeen met de gebouwen op de Ferrariskaart. Algemeen zijn er kleinere gewestwegen bijgekomen die als verbinding fungeren voor de lokaal verspreid bevolking. De gemeentes Schilde en Oelegem zijn herkenbaar door hun dorpskernen in de landschap, de bevolking lijkt lichtjes toegenomen te zijn ten opzichte van de vorige historische kaarten. Het onderzoeksgebied bevindt zich steeds langs de Grote Schijn op onbebouwd gebied.

4.2.4 VANDERMAELENKAART (CA. 1846-1854)

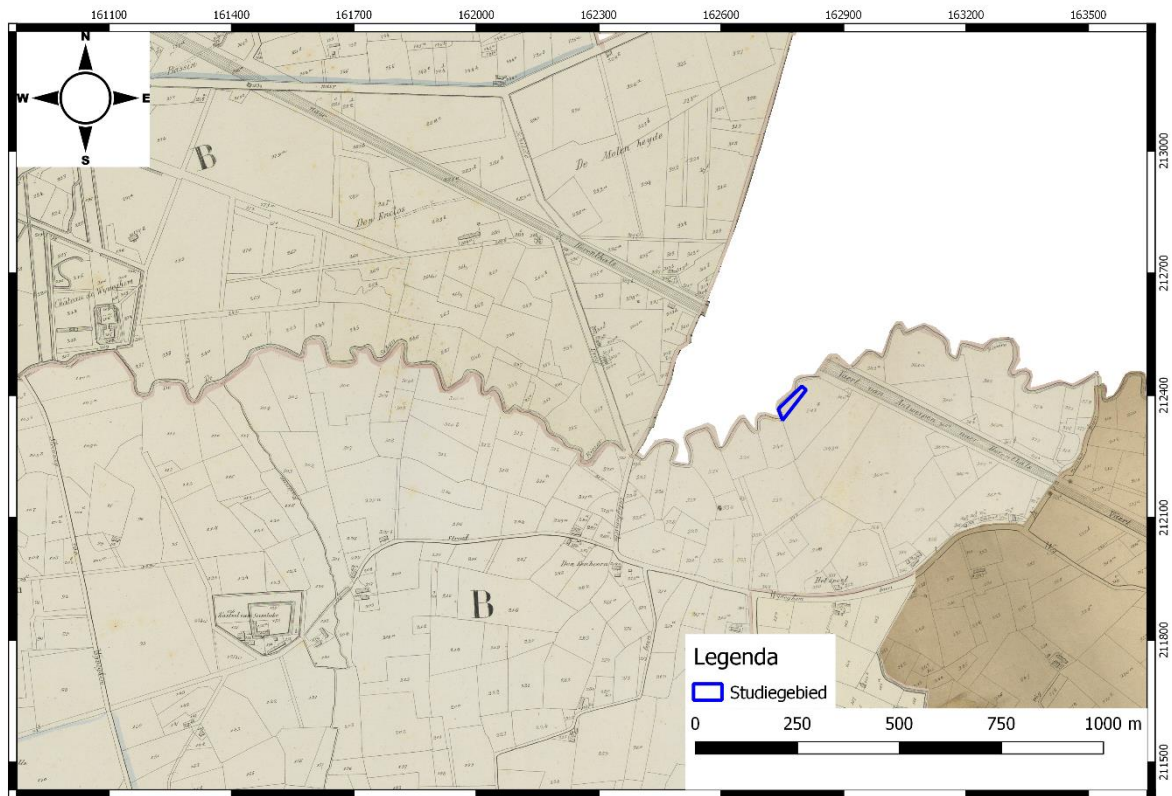

Figuur 35: Vandermaelenkaart met aanduiding van het terrein (blauw) . (Bron: Geopunt 2017)

Net zoals de oudere kaarten vermeld Vandermaelen het omliggende domeinen steeds bij naam. Ten noordoosten van het terrein het kasteel van Schilde werd als “*Chateau de Schilde*” benoemd en de op de domein liggende Grote Hoeve als “*Speelhof hoeft*”. De Wijnegemhof, “*Chateau de Wijneghem*” werd als een kasteel binnen een rechthoekige omgrachting weergegeven ten noorden van het Groot Schijn. “*Sumbeke Fe*” of het Withof ten zuidwesten van het onderzoeksgebied werd steeds afgebeeld binnen een dubbele begrachting, maar de vorm van het hoofdgebouw verandert op L vormig. Op deze kaart werd ook de Albertkanaal weergegeven, die als een rechte lijn het landschap doorsnijdt van noordwest naar zuidoost. Sporadisch verschijnt meer en meer bebouwing langs de wegen en de dorpskernen. De

omgeving is landelijk. Het terrein zelf is onveranderd, het ligt steeds naast de rivier op moerassig gebied.

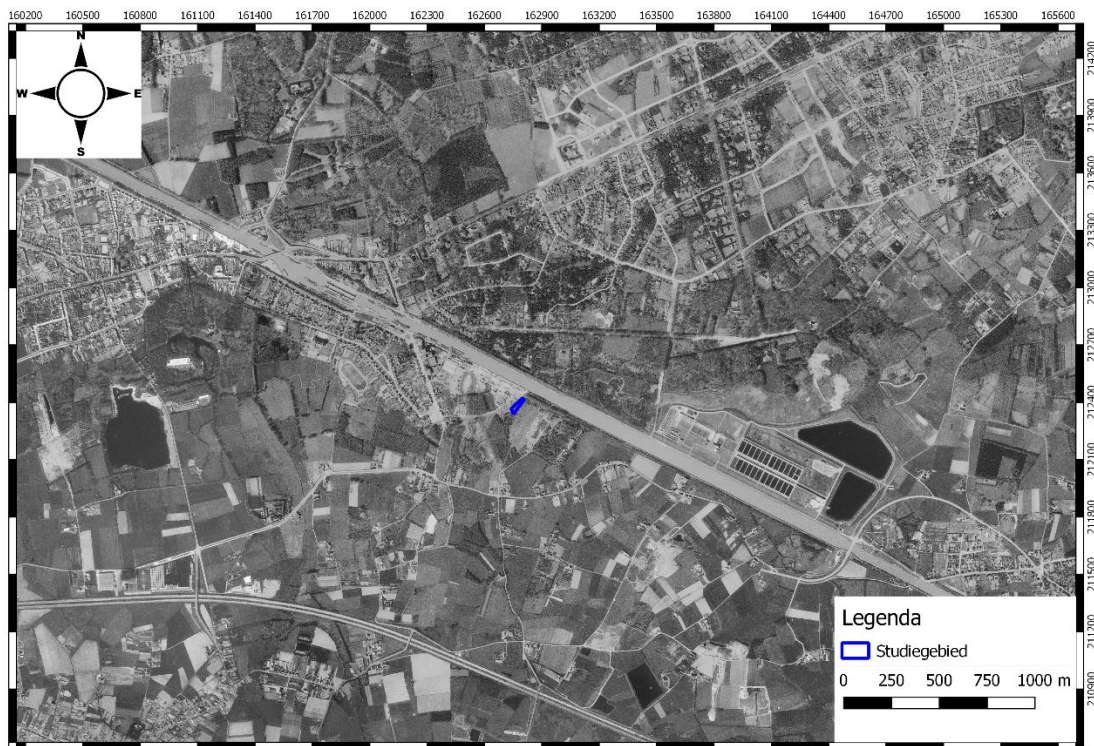
4.2.5 POPPKAART (CA. 1842-1879)

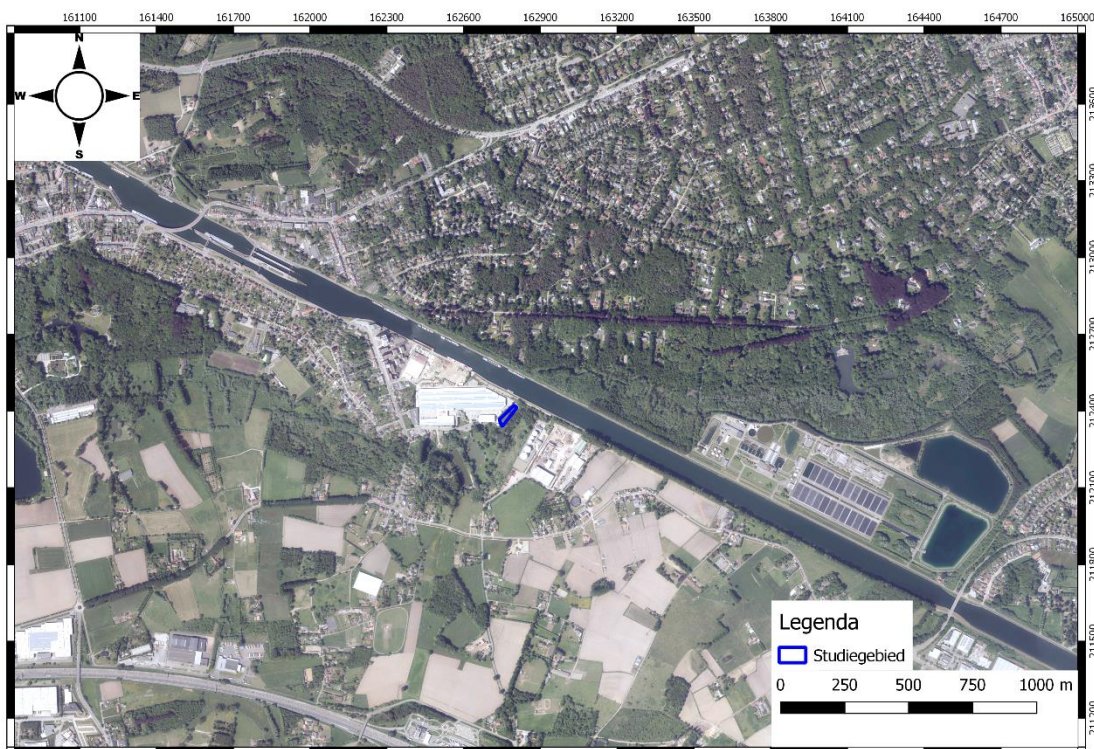
Figuur 36: Poppkaart met aanduiding van het terrein (blauw). (Bron: Geopunt 2017)

De Poppkaart toont nagenoeg dezelfde situatie als oudere kaarten. Met het verschil dat de noordoostelijke gedeelte van het kaart ontbreekt. Volgens deze kaart ligt het terrein naast het Grote Schijn , de positie van het terrein komt overeen met de huidige. De perceelsingeling is anders, het terrein maakt deel uit van een groteren geheel. Het terrein ligt ook in de directe nabijheid van de kanaal.

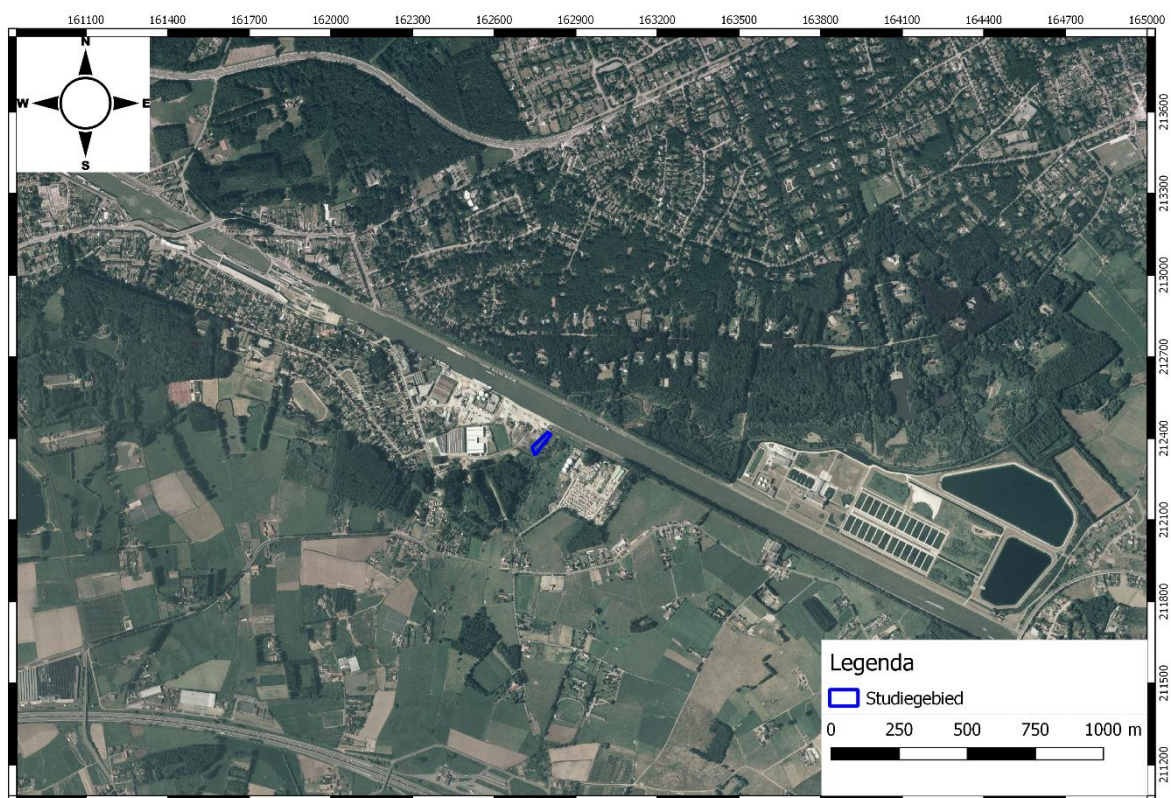
4.3 RECENTE LANDSCHAPSVERANDERINGEN

Figuur 37: Ortholuchtfotomozaïek (kleinschalige zomeropnamen, zwart-wit, 1971) met aanduiding van het terrein (blauw) . (Bron: Geopunt 2017)

Figuur 38: Ortholuchtfotomozaïek (kleinschalige zomeropnamen, kleur, 1979-1990) met aanduiding van het terrein (blauw) . (Bron: Geopunt 2017)

Figuur 39: Ortholuchtfotomozaïek (grootschalige winteropnamen, kleur 2013-2015) met aanduiding van het terrein (blauw). (Bron: Geopunt 2017)

De omgeving van het studiegebied heeft sinds de 19de eeuw een verandering meegemaakt. Ten zuiden van het terrein in de verte is de snelweg bijgekomen. In de omgeving van het onderzoeksgebied langs de kanaal heeft het industrie zich gevestigd. Direct ten westen van het terrein ligt een bedrijf en ten oosten van het terrein ook, op de eerste luchtfoto's nog kleinschalig, maar op de recentere is het duidelijke het tendens, namelijk groei. Algemeen de bebouwing en de bewoning neemt ook toe, Wijnegem en de omliggende gemeenten verdubbelen hun oppervlakte in de laatste periode. Ten zuiden van het onderzoeksterrein tot de snelweg blijft vrij landelijk met landbouwgronden en sporadisch bewoning. Het terrein zelf werd niet bebouwd en bleef braakliggend tot de dag van vandaag.

5 BESLUIT VAN DE BUREAUSTUDIE(VERSLAG VAN RESULTATEN)

5.1 INTERPRETATIE EN DATERING

Op basis van landschappelijke en archeologisch/historische gegevens kan een inschatting gemaakt worden van de aard en ouderdom van eventuele archeologische vindplaatsen ter hoogte van het studiegebied.

Het studiegebied ligt in de zandleemstreek in de nabijheid van de Grote Schijn op mogelijks droge zand leem gronden. Deze gronden zijn reeds lange tijd in gebruik als velden, akkers of weiland. Uit cartografisch onderzoek werd afgeleid dat de straten zelf reeds een lange geschiedenis kennen. Hun verloop kan voor het eerst duidelijk gevolgd worden op de Ferrariskaart.

In de directe omgeving van het terrein zijn geen archeologische sites gemeld. Vanaf de middeleeuwen zijn er wel sterke indicaties voor bewoningsactiviteiten in het gebied, wat het potentieel voor deze periode omhoog haalt. Dit kan afgeleid worden uit historische en cartografische bronnen. Langsheen de straten kwam beperkt bewoning voor en het terrein was dan ook overwegend in gebruik als moerassig gebied langs de rivier. In de 19de eeuw werden boerenhuisjes ingeplant langsde wegen en in de 20ste eeuw kregen de straten hun definitieve loop samen met een beperkte uitbreiding van de bebouwing. Industrialisatie doet in de laatste decennia zijn intrede waardoor de omgeving langs de Albertkanaal KMO zone word. Het terrein blijft een braakliggend terrein binnen deze zone

Het kan echter niet uitgesloten worden dat er archeologische resten vanaf de prehistorie aanwezig zouden kunnen zijn ter hoogte van het studiegebied, gezien binnen de 1km radius losse vonsten vanuit de prehistorie opduiken.

5.2 INSCHATTING POTENTIEEL TOT KENNISVERMEERDERING

Op basis van cartografisch onderzoek kan gesuggereerd worden dat het terrein een lange geschiedenis kent als braakliggend terrein. Het potentieel tot kennisvermeerdering bestaat hier uit het eventueel aantreffen van dieper liggende structuren die zijn begraven onder het huidige dek. Vooral voor sporen uit de middeleeuwen lijkt er een hoger potentieel. Het is echter de vraag in welke mate sporen, structuren en stratigrafieën bewaard zijn gebleven. Bodemkundig bevindt zich het terrein op OB bodems, waardoor mogelijks de natuurlijke bodemopbouw verstoord geraakt is. Echter kent het terrein een lange geschiedenis als braakliggende terrein of historisch gezien als moerassig gebied. De data van de cartografische bronnen verstrekt de mogelijkheid voor een intacte bodemopbouw, die eerder aanleunt aan droge zand leem gronden zonder profielontwikkeling.

Daardoor wordt het aangewezen om controleboringen uit te voeren op het terrein om de bodemopbouw te bepalen. Op basis van deze onderzoeksresultaten kan bepaald worden wat het verder te volgen traject is.

5.3 SAMENVATTING VOOR EEN GESPECIALISEERD PUBLIEK

In opdracht van de initiatiefnemer van de geplande aanleg van een sedimentvang langs de Grote Schijn te Wommelgem werd door ABO nv een archeologische bureaustudie uitgevoerd. Het studiegebied bestaat uit een braakliggend terrein.

Het studiegebied bevindt zich in de zandleemstreek in de nabijheid van de Grote Schijn. Het landschap is weinig gevoelig voor erosie, kent een lichte glooiing en wordt vooral gekenmerkt door akkers en graslanden en de KMO zone langs de Albertkanaal. De bodems zijn eerder zand leem bodems zonder profielontwikkeling, terwijl de bodemkaart geeft antropogene bodems aan ter hoogte van het terrein. In beperkte mate komt ook bewoning voor in de omgeving, het betreft vooral een sterk geïndustrialiseerd gebied en akkerlandschap. Ter hoogte van het studiegebied zijn vanuit bouwhistorisch en landschappelijk oogpunt sporadisch elementen bewaard, maar van archeologische vindplaatsen is er geen sprake binnen een straal van 500m rondom het onderzoeksgebied.

Het bouwkundig erfgoed in de omgeving het terrein dateert voornamelijk uit de 19de eeuw. Het gaat om boerenhuisjes in typische 19de-eeuwse stijl die gekoppeld kunnen worden aan de bevolkingsgroei in deze periode. Het meest opvallend is echter het Hof van Schijn en de Wijnegemhof met bijhorend park. Ten zuiden van het terrein bevindt zich ook nog Hof van Sompeken met bijhorende tuin.

Beschikbare historische, cartografische en archeologische bronnen wijzen op een intensief gebruik van het landschap vanaf de late middeleeuwen. De loop van de huidige wegen kan reeds op de oudste historische kaarten (bijvoorbeeld Ferraris) gevolgd worden.

Het is echter pas in de 20ste eeuw dat er zich een uitbreiding van de bebouwing voordoet in de omgeving van het terrein. In de terreinen langs de Albertkanaal vestigt zich het industrie en de lokale gemeentes verdubbelen hun oppervlaktes. Desondanks dit blijft het terrein binnen het KMO zone onbebouwd en braakliggend..

Op basis van het bureauonderzoek kan echter noch vastgesteld noch weerlegd worden dat er archeologische erfgoedwaarden bewaard zijn ter hoogte van het terrein. De mogelijkheid bestaat dat de natuurlijke bodemopbouw bewaard gebleven is. Daardoor werd het noodzakelijk geacht als eerste stap controleboringen uit te voeren om de bewaringstoestand van de bodem vast te stellen. Op basis van deze onderzoeksresultaten kan bepaald worden wat het verder te volgen traject is.

5.4 SAMENVATTING VOOR EEN NIET-GESPECIALISEERD PUBLIEK

In opdracht van de initiatiefnemer van de geplande aanleg van een sedimentvang langs de Grote Schijn te Wommelgem werd door ABO nv een archeologische bureaustudie uitgevoerd. Het studiegebied bestaat uit een braakliggend terrein.

Het studiegebied bevindt zich in de zandleemstreek in de nabijheid van de Grote Schijn. Het landschap is weinig gevoelig voor erosie, kent een lichte glooiing en wordt vooral gekenmerkt door akkers en graslanden en de KMO zone langs de Albertkanaal. De bodems zijn eerder zand leem bodems zonder profielontwikkeling, terwijl de bodemkaart geeft antropogene bodems aan ter hoogte van het terrein. In beperkte mate komt ook bewoning voor in de omgeving, het betreft vooral een sterk geïndustrialiseerd gebied en akkerlandschap. Ter hoogte van het studiegebied zijn vanuit bouwhistorisch en landschappelijk oogpunt sporadisch elementen bewaard, maar van archeologische vindplaatsen is er geen sprake binnen een straal van 500m rondom het onderzoeksgebied.

Het bouwkundig erfgoed in de omgeving het terrein dateert voornamelijk uit de 19de eeuw. Het gaat om boerenhuisjes in typische 19de-eeuwse stijl die gekoppeld kunnen worden aan de bevolkingsgroei in deze periode. Het meest opvallend is echter het Hof van Schijn en de Wijnegemhof met bijhorend park. Ten zuiden van het terrein bevindt zich ook nog Hof van Sompeken met bijhorende tuin.

Beschikbare historische, cartografische en archeologische bronnen wijzen op een intensief gebruik van het landschap vanaf de late middeleeuwen. De loop van de huidige wegen kan reeds op de oudste historische kaarten (bijvoorbeeld Ferraris) gevolgd worden.

Het is echter pas in de 20ste eeuw dat er zich een uitbreiding van de bebouwing voordeed in de omgeving van het terrein. In de terreinen langs de Albertkanaal vestigt zich het industrie en de lokale gemeentes verdubbelen hun oppervlaktes. Desondanks dit blijft het terrein binnen het KMO zone onbebouwd en braakliggend..

Op basis van het bureauonderzoek kan echter noch vastgesteld noch weerlegd worden dat er archeologische erfgoedwaarden bewaard zijn ter hoogte van het terrein. De mogelijkheid bestaat dat de natuurlijke bodemopbouw bewaard gebleven is. Daardoor werd het noodzakelijk geacht als eerste stap controleboringen uit te voeren om de bewaringstoestand van de bodem vast te stellen. Op basis van deze onderzoeksresultaten kan bepaald worden wat het verder te volgen traject is.

6 CONTROLEBORINGEN

6.1 INLEIDING

Op 06 juli 2017 zijn met de toestemming van de eigenaar controleboringen uitgevoerd door ABO nv. Het onderzochte terrein zal dienst doen als sedimentvang voor de rivier Grote Schijn. Doordat deze werken gepaard zullen gaan met aantasting van het eventuele aanwezige archeologisch bodemarchief en aan de hand van het bureauonderzoek geen definitieve conclusie kon worden getrokken, werd het noodzakelijk geacht om de bewaringstoestand van het terrein te evalueren in de vorm van controleboringen. Het onderzoeksgebied is momenteel in gebruik als een braakliggend terrein, die natuurlijke bebossing vertoont en sterk begroeid is.

Figuur 40: Toestand van het terrein

De evaluatie van de bewaringstoestand van het bodem werd uitgevoerd door middel van controleboringen. Er werden in totaal 3 controleboringen uitgevoerd, verspreid over het terrein. De boringen werden met een Edelmanboor (diameter 7cm) uitgevoerd en de aardkundige eenheden werden conform de CGP geregistreerd.

Op het terrein liggen nutsleidingen ter hoogte van de onverharde weg. Bij de ontwerp van de sedimentvang is er rekening mee gehouden. De ligging van de nutsleidingen werd bekomen via klipaanvraag.

Figuur 41: Studiegebied (blauw) met de locatie van de controleboringen (rood)

6.2 BESPREKING VAN CONTROLEBORINGEN

Boring 1

Boring 1 is het meest zuidelijke boring met coördinaten : 162 757,27m – 212 354,17m.

Figuur 42: Boring 1 en tekening Boring 1

De maximale diepte van deze boring bedraagt 55cm. In de boring is een laag geregistreerd geweest. Het gaat hier om een bruin- donkerbruin zandbodem. In de bovenste 20cm zijn organische resten van de vegetatie aanwezig. Doorheen de hele profiel zijn stukken baksteen, betonfragmenten en grintstenen aanwezig . De originele bodemopbouw is niet teruggevonden.

Boring 2

Boring 2 is de middelste boring met coördinaten : 162 776,69m – 212 384,68m.

Legende:

■ Verstoord laag

Schaal : 1 Meter

2

Figuur 43: Boring 2 et tekening Boring 2

De maximale diepte van de boring bedraagt 55cm. Overheen de boring is een laag waargenomen die kan beschreven worden als een bruin-donkerbruin zandlaag. In de bovenste 20 cm zijn organische resten van de vegetatie aanwezig. Doorheen de hele boorprofiel zijn recente baksteenstukken, betonbrokken en stenen aanwezig. De boring is gestaakt wegens de aanwezigheid van de groot hoeveelheid bakstenen en stenen.

Figuur 44: Detail opname van Boring 2

Boring 3:

Boring 3 is de meest noordelijke boring met coördinaten : 162 801,93m – 212 409,23m.

Legende:

Verstoord laag

Schaal : 1 Meter

3

Figuur 45: Boring 3 en tekening Boring 3

De maximale diepte van deze boring bedraagt 34 cm. Tijdens de boring werd een laag geregistreerd die een bruin-donkerbruin laag is met veel recent materiaal , zoals bakstenen, beton en stenen. Tijdens het uitvoeren van de boring werd er gestaakt op deze diepte en de boring kon verder niet uitgevoerd worden, wegens aanwezigheid van de grote stukken recente materiaal.

6.3 CONCLUSIE

Op 6 juli 2017 zijn 3 controleboringen uitgevoerd door ABO nv te De Hoge Keer 1 in Wommelgem. De resultaten van deze controleboringen bevestigen de bodemkaart, namelijk dat op het onderzoeksterrein zich **OB** bodems bevinden. Deze bodems zijn antropogene bodems waar de originele bodemopbouw verstoord geraakt is door menselijke activiteiten. In de verschillende boorprofielen werd steeds een recent materiaal in de vorm van recent baksteen, beton en stenen gevonden. Boring 3 is gestaakt op een geringe diepte wegens de aanwezigheid van hoge concentratie recent materiaal. De verdere maatregelen werden in de Programma van Maatregelen besproken.

7 KWALITEITSCONTROLE EN ONDERTEKENING

Naam	Functie	Handtekening	Datum
Didier Reyns	Director		6 juli 2017
Patrick Hambach	Director		6 juli 2017
Toon Moeskops	Business Unit Manager		6 juli 2017
Jan Coenaerts	Senior Archeoloog / Projectmanager		6 juli 2017
Anouk Van der Kelen	Senior Archeoloog / Projectmanager		6 juli 2017

8 BIBLIOGRAFIE

Bogemans F. 1996. Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 23 Mechelen. Vlaamse Overheid. Dienst Natuurlijke Rijkdommen.

CadGIS 2017: Kadasterkaarten [online], http://ccff-test1.minfin.be/cadgisweb/?local=nl_BE (geraadpleegd op 06 juli 2017).

Centrale Archeologische Inventaris: CAI 2017.

Denewet L., Molenecho's, molenbestand 2017: [Online], <http://www.molenechos.org/index>. (geraadpleegd op 12 oktober 2016).

DOV Vlaanderen Bodemverkenner 2017: Topografische kaarten [online], <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage> (geraadpleegd op 06 juli 2017).

Geopunt Vlaanderen 2017: Basiskaarten (Luchtfoto 2015, Stratenplan) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 06 juli 2017).

Geopunt Vlaanderen 2017: Historische kaarten (Ferraris, Atlas van Buurtwegen, Vandermaelen, Popp) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 06 juli 2017).

Geopunt Vlaanderen 2017: Bodem kaarten (Bodemtypes, Bodemgebruik, Bodemerosie, WRB Soil Units, Tertiaire formaties, Quartaire formaties) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 06 juli 2017).

Inventaris Bouwkundig Erfgoed: IBE 2017.

Inventarissen Onroerend Erfgoed (Landschapsatlas, Wereldoorlogrelicten, Historische stadskern, Beschermd stads- of dorpsgezicht, Archeologische zone, Zone waar geen archeologie te verwachten valt) [Online], inventaris.onroerenderfgoed.be (geraadpleegd op 06 juli 2017).

Nationaal Geografisch Instituut (NGI): Topografische kaart (1:10.000), [Online], www.ngi.be (geraadpleegd op 06 juli 2017).

Van Ranst E & Sys C., 2000, *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaarten van Vlaanderen (Schaal 1:20 000)*, Laboratorium voor bodemkunde, Universiteit Gent, Gent.